

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Філософський факультет

Кафедра етики, естетики та культурології

Художній переклад в контексті крос-культурної комунікації

на здобуття освітнього ступеня магістра культурології

Студент-виконавець:

Пузирко С.В.

освітній рівень магістр, II курс,
спеціальність 034 «Культурологія»

ОНП «Культурологія»

Науковий керівник:

Живоглядова І. В.

Допущено до захисту:

Зав. кафедри _____

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3-7
РОЗДІЛ I. Ключові аспекти крос-культурної комунікації: історія та теорія проблеми.....	8-22
РОЗДІЛ II. Художній переклад як феномен культури: визначення та специфіка функціонування.....	23-46
РОЗДІЛ III. Художній переклад в контексті крос-культурної комунікації. Переклад і «культурна медіація».....	47-82
ВИСНОВКИ.....	83-86
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	87-96

ВСТУП

Актуальність дослідження. Комунікаційний процес — це взаємодія між різними суб'єктами комунікації, який базується на здатності індивідів обмінюватися інформацією та досвідом один з одним. Протягом ХХ-ХХІ століть спостерігається активний розвиток нових інформаційних технологій (мобільний зв'язок, Інтернет, соціальні мережі тощо), що дає можливість повному поглянути на зміст комуникативного процесу. Сучасне комунікаційне суспільство характеризується постійним примноженням, прискоренням, ущільненням і глобалізацією комунікацій, кількість яких постійно зростає і змінюється; все більше людей залучаються до комунікаційного процесу, а взаємозв'язки між окремими культурами стають ширшими, породжуючи залежність суспільства від них.

Єдиний інформаційний простір, економічні та соціокультурні процеси, соціальна мобільність, відкритість кордонів давно перетворили людство на цілісну світову спільноту, основною тенденцією розвитку якої є інтеграція, що створює кращі можливості для спілкування людей у різних сферах діяльності. Сьогодні людство розвивається через посилення взаємозв'язку та взаємозалежності між різними країнами, суспільствами та культурами. Культури з різною історією, традиціями, мовами та релігіями розвиваються, взаємодіють і впливають одна на одну через крос-культурну комунікацію. Процес посилення культурної взаємозалежності має як позитивні, так і негативні характеристики. Культурні відмінності по-різному впливають на спосіб мислення і можуть призводити до конфліктів і зіткнень, які часто спричинені взаємним ігноруванням культурних особливостей, як на індивідуальному та соціальному рівні груп, так і на державному рівні.

Переклад — це соціальна функція посередництва у спілкуванні між людьми, які використовують різні мовні системи; це функція, що виконується в якості інтерпретатора під час двомовної комуникативної діяльності, в основі якої лежить здатність індивіда переносити систему значень з однієї культури в іншу — здебільшого частково, але часом і повністю, від одного комуниканта до

іншого. Зрозуміло, що в процесі перетворення тексту перекладач є ключовою фігурою, тому що його знання, досвід і середовище проживання відіграють важливу роль у цьому процесі. Будучи посередником для двох культур, перекладач робить вибір, який часто несвідомо залежить від багатьох культурних факторів. Для нього, з точки зору культурної комунікації, текст перекладу повинен розглядатися як частина широкого соціального та культурного контексту. Перекладач мусить розпізнавати культурні фактори в тексті оригіналу, щоб зробити переклад, який буде сприйнятий читачем. Успішний перекладач повинен володіти наступними якостями при роботі з культурними факторами в перекладі: добре знати дві культури, бути експертом культурного контексту, гнучко трансформувати культурну орієнтованість, володіти високою крос-культурною чутливістю, мати високий рівень культурної оцінки. На те, якими засобами користується перекладач у процесі перекладу, неминуче впливають уявлення людей певної епохи. Іншими словами, погляд перекладача на переклад має епохальний характер. Вплив обох культур на процес перекладу з однієї мови на іншу також проявляється у його контекстності, а також у медіації між культурами. Усі переклади є результатом інтерпретації перекладачами оригіналу, причому інтерпретація одного й того ж твору різними перекладачами може бути різною. Тому переклад ніколи не може повністю замінити оригінальний твір, а «співіснування» декількох варіантів перекладу — це необхідність надання читачеві можливості вибору і судження.

Художній переклад як форма крос-культурної комунікації потребує сьогодні особливої уваги, через те у нинішніх умовах постає необхідність у нових орієнтирах в крос-культурних відносинах, в яких представники всіх культур виступають як рівноправні партнери в комунікації. Стрімке входження України у світове співтовариство також дало зрозуміти, що вивчення культурних особливостей інших країн є необхідною умовою інтеграції України в європейські та світові процеси. Слід наголосити, що наразі існує необхідність налагодження комунікації з представниками різних культур на основі знання про характерні особливості їхнього досвіду. Тому одним із засобів крос-

культурної комунікації і є художній переклад, за допомогою якого можна виявити суттєві культурні відмінності, вивчаючи характер сприйняття літературних текстів представниками різних культур. На рівні художнього перекладу необхідно визначити, чи може одна культура взагалі сприймати іншу, а також систематизувати фактори та умови, що забезпечують культурну сумісність художніх текстів.

Художні твори відіграють важливу роль у культурному діалозі, відображаючи, а іноді й впливаючи на процес формування національних та етнічних ідентичностей. Ця роль особливо помітна в перекладах іншими мовами, а також тоді, коли текст художнього твору функціонує в іншій культурі. Тільки в такому контексті можна розкрити стан національної мови, літературно-мистецькі погляди народу того часу, в якому було створено оригінальний твір, духовне та інтелектуальне життя людей у певній лінгвокультурі. Переклад художнього твору стає специфічним явищем (медіа-подією), що відображає особливості певної культури, її життя і життя її представників (людей, діячів, історичних осіб) у конкретний історичний період.

Вивчення специфіки крос-культурної комунікації, її важливості для сучасного суспільства, а також художнього перекладу як складової посередництва між різними культурами є важливим завданням для дослідників. Переклад зазвичай сприймається як лінгвістичний феномен, але в умовах крос-культурної комунікації він набуває функцій культурної трансляції. Суперечності між лінгвістичними функціями перекладу та функціями культурної трансляції становлять основу проблеми розгляду художнього перекладу як культурного явища та його потенціалу у крос-культурній комунікації. [30]

Питання художнього перекладу та крос-культурної комунікації як і раніше перебувало в полі зору науковців, так і зараз не втрачає своєї актуальності. Культурологічний аналіз художнього перекладу представлений працями С.Басснетт, Р.Белла, К.Генцлера, Д.Катана, А.Лефевра, С.Луо, Ф.Массардье-Кенней, Е.Ніди, К.Скотта, Дж.Хауса тощо. Теорія крос-

культурної комунікації є частиною наукових розвідок Дж.Баркера, Дж.Джексона, Т.Еднарда, Д.Карбот, М.Кіма, П.Ньюмарка, Г.Трагера, Е.Холла тощо. Дослідження художнього перекладу, культури, комунікації та крос-культурної комунікації розглядається К.Авручем, Л.Венуті, Т.Генмансом, П.Діксоном, С.Кадерою, С.Костером, А.Ліддікоатою, А.Пімом, Г.Турі, Б.Хатімом, Е.Холлом, К.Шеффнером тощо.

У вітчизняному просторі зацікавлення феноменом крос-культурної комунікації наразі можна знайти у працях В.Андрущенка, А.Єрмоленко, О.Максимовича, І.М'язової, Н.Костенко, а також Л.Сокурянської, О.Щербини, О.Штепуляк та багатьох інших українських науковців. Більшість дослідників трактують цей термін як взаємодію між представниками різних культур у багатогранній формі, а саме у обміні інформацією, думками, почуттями. [5] Це проявляється в особистих контактах, бізнесі, науково-освітній сфері, туризмі, спорті тощо. О.Кучмій крос-культурну комунікацію визначає як «адекватне взаєморозуміння двох учасників комунікативного акту, що належать до різних національних культур». [2, с.53]

Мета дослідження — культурологічний аналіз художнього перекладу як культурного явища та процесу в контексті крос-культурної комунікації, специфіки функціонування художнього перекладу у міжкультурному діалозі та його ролі в сучасних комунікативних процесах.

Реалізація поставленої **мети** передбачає постановку та розв'язання наступних **завдань**:

1. Проаналізувати ключові аспекти крос-культурної комунікації як форми та засобу взаємодії носіїв різних культур.
2. Узагальнити теоретико-методологічні підходи до художнього перекладу як феномена культури.
3. Висвітлити характерні риси художнього перекладу та специфіку його функціонування як культурного явища.

4. Розглянути специфіку художнього перекладу в контексті крос-культурної комунікації, участі художнього перекладу у міжкультурному діалозі, а також роль перекладача як «культурного медіатора».

Об'єкт дослідження — художній переклад в контексті крос-культурної комунікації.

Предмет дослідження — специфіка участі художнього перекладу у міжкультурному діалозі, його роль в сучасних комунікативних процесах.

Методи дослідження: в роботі, в процесі осмислення особливостей участі художнього перекладу в крос-культурній комунікації, ми спиралися на загальнонауковий принцип єдності історичного і логічного. Також характер предмету дослідження передбачив використання комплексного міждисциплінарного підходу та методу теоретичного узагальнення і систематизації.

Структура роботи. Дослідження складається зі вступу, трьох розділів, висновку та списку використаних джерел (128 позицій: україномовних - 7, англійськомовних - 121). Загальний обсяг кваліфікаційної роботи — 96 сторінок, з яких 86 — основний зміст.

Апробація результатів дослідження. Культурологічний аналіз ролі художнього перекладу в крос-культурній комунікації виконано у статті «Художній переклад як крос-культурна комунікація», яка опублікована у збірці «Українські культурологічні студії». Тези до наукової конференції «Дні науки філософського факультету — 2023» розкривають зв'язок художнього перекладу з крос-культурною комунікацією, а також торкаються актуальності перекладача як «культурного медіатора».

РОЗДІЛ I. КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ КРОС-КУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ: ІСТОРІЯ ТА ТЕОРІЯ ПРОБЛЕМИ.

Крос-культурна комунікація — це спілкування між представниками різних національних культур. Дане визначення чітко показує основну характеристику міжкультурного діалогу, який передбачає взаємодію різних національних культур. У вужчому розумінні, крос-культурна комунікація — це належне взаєморозуміння між двома учасниками комунікативного акту, що належать до різних національних культур і передбачає обмін думками між ними. Звичайно, комунікація між різними національними культурами передбачає спілкування двома різними мовами. Якщо двоє носіїв різних мов мають спілкуватися, то вони повинні знайти посередника, який полегшить комунікативний акт і створить те, що вищезгаданий автор називає «належним взаєморозумінням». У цьому виді професійної діяльності добре підготовленим посередником є перекладач. Таким чином, перекладач втручається в процес комунікації, щоб полегшити взаємодію між двома носіями різних мов. Про особливу роль перекладу у сприянні міжкультурній комунікації йтиметься в наступному розділі цієї статті.

Виникнення крос-культурної комунікації, як і багатьох інших наук, зумовлене потребами суспільства. На думку багатьох дослідників, цей процес сягає своїм корінням у давні часи, коли людям потрібно було вступати в різноманітні контакти з незнайомими людьми, що вимагало толерантності та певних знань про культурні відмінності між людьми. Слід зазначити, що в античності грецькі філософи пов'язували комунікацію з риторикою. Таким чином, вивчення комунікації розвивалося з двох напрямків - логічного та літературного. Аристотель вважав, що хороша мова повинна бути переконливою і що ефективна мова в кінцевому підсумку призводить до переконання, тобто завоювання довіри і симпатії слухача через мистецтво читання. А Сократ був переконаний, що хороша промова — це та, яка добре продумана і побудована згідно з естетичними правилами. Логічні тенденції передували еллінізму і пізніше були замінені літературними тенденціями.

Давньогрецький філософ Платон, учень Сократа, вперше задумався про письмо і мову як «спосіб обміну інформацією між людьми» у своєму діалозі «Федр» (або «Про душу») [59, с. 185-186]. Платон також був стурбований тим, що писемність у майбутньому призведе до такої трансформації життя, яка спричинить брак освіти та погіршення пам'яті: «Люди будуть довіряти запискам і дивним листам більше, ніж собі, і будуть думати, що знають багато речей, але залишаться невігласами. Спілкування з ними стає важким» [59, с. 187].

Разом зі збільшенням людських обмінів міцнішали культурні зв'язки між країнами, чому сприяли Великі географічні відкриття. З появою дипломатичних відносин інформація про національні та культурні особливості країн стала частиною професійної міжнародної діяльності. Особливо гостро проблема комунікації між народами постала після Другої світової війни. У ці складні часи відбувалася значна міжнародна співпраця, активісти Корпусу Миру були направлені в різні країни для надання допомоги. Однак позитивні наміри волонтерів часто не були зрозумілі через брак знань і навичок у сфері міжкультурної та міжетнічної комунікації.

Щоб протидіяти цим негативним наслідкам, у 1946 році в США було створено спеціалізований інститут - Інститут дипломатичної служби - для підготовки міжнародних військових та інших фахівців, дипломатів, волонтерів Корпусу миру та офіцерів розвідки для служби в інших країнах. [53] Однією з цілей організації було усунення расових та етнічних конфліктів. Очолює організацію Е.Холл, американський культурний антрополог, крос-культурний дослідник і засновник Proxemics. Досвідчений організатор і блискучий науковець, він зібрав сильну команду експертів з різних дисциплін, включаючи психологів, соціологів, культурологів і антропологів. Державний департамент США доручив експертам інституту розробити програму допомоги американським дипломатам і бізнесменам в адаптації за кордоном. Поняття «крос-культурна комунікація» з'явилося в 1950-х роках, а його тлумачення можна знайти в книгах Е. Холла «Німа мова» (1959) і «Культура як

комунікація» (1954). Е. Холл і Г. Трагер, який також працював в Інституті, розуміли комунікацію як «ідеальну мету, до якої повинна прагнути людина, щоб якнайкраще і найефективніше адаптуватися до зовнішнього світу» [55, с. 108]. Слід зазначити, що спочатку для пояснення крос-культурної комунікації використовувалося класичне уявлення про культуру як більш-менш стійку систему усвідомлених і неусвідомлених правил, норм, цінностей, структур і об'єктів, що складають культуру нації або суспільства. У цьому випадку мова йде переважно про стереотипи в розумінні представників різних культур. Пізніше Е. Холл у своїй книзі «Поза культурою» (1976) заявив, що, на його думку, міжкультурна комунікація має певні виміри, і саме ці культурні виміри пов'язують народи і нації та визначають специфіку кожної культури. Цікаво, що в цій же роботі Холл визначає контекст як одну з характеристик культурного суспільства. На думку автора, складність міжкультурної комунікації викликана не мовним кодом чи набором символів, а скоріше контекстом, який може містити безліч значень. Без контексту код є лише частиною меседжу, що передається, і тому вважається неповним і недосконалим [56, с. 134]. У своїй монографії «Німа мова» Е. Холл розвиває ідеї та показує тісний зв'язок між культурою та комунікацією. Він пише «Культура - це комунікація, а комунікація - це культура» [56, с. 275]. Тому для всіх людей досвід інших культур є значущим, і всі культури повинні взаємодіяти з іншими культурами, щоб вижити. Таким чином, поняття «крос-культурна комунікація» відображає специфічні відносини між представниками різних культур.

Американські дослідники К.Кургон і Ф.Страудбек продовжили роботу Е.Холла і запропонували власну методологію вивчення різних національних культур. Вони вважали, що основні відмінності між культурами можна визначити за індивідуальним культурним ставленням до таких понять, як оцінка людської природи, ставлення людини до природи, поняття часу та оцінка активності і пасивності. У середині 1960-х років питання міжкультурної комунікації почали вивчати в Пітсбурзькому університеті (США). Вчені дійшли висновку, що «мова - це один із способів, за допомогою якого представники

певної культурної групи ідентифікують об'єкт або явище» [65, с. 102]. Відомі американські вчені Л.Самовар і Р.Портер у своїй праці «Міжкультурна комунікація: підтримуючи цей парадигмальний підхід», стверджують, що невербальні символи, які позитивно оцінюються і сприймаються в одній культурі, можуть негативно оцінюватися носіями іншої культури. [112]

Навички крос-культурної комунікації стали особливо важливими під час стрімкого розвитку міжнародних контактів, починаючи з 1970-х років. Це пов'язано з практичними потребами, що виникають у зв'язку зі стрімким економічним розвитком багатьох регіонів і країн та глобалізацією економічної діяльності загалом. Варто також зазначити, що контакти між представниками різних культур зростають з кожним роком. У той час термін «крос-культурна комунікація» з'явився в науковій літературі у вузькому значенні, що можна побачити в роботі Л.Самовара і Р.Портера «Комунікація між культурами» (1972). Дослідники констатували, що процес комунікації завжди передбачає обмін меседжами, тобто передачу різного роду інформації між учасниками спілкування. У 1970-х роках у ситуаціях крос-культурної комунікації відбувалось ще й спілкування, також було створено науковий напрям для вивчення невдач та їхніх наслідків. [112]

У сучасному світі, який характеризується постійним зростанням інформаційного потенціалу суспільства, глобалізацією, розвитком інтеграційних процесів та стиранням існуючих кордонів, вкрай необхідним є наукове осмислення феномену крос-культурної комунікації, сутнісна природа якої докорінно змінилася внаслідок появи нових комунікацій. Сьогодні термін «крос-культурна комунікація» має безліч інтерпретацій через неоднозначність його значення. Соціологи, філософи, лінгвісти, культурологи та інші науковці продовжують працювати над ним. Слід підкреслити, що кожна людина, яка є носієм культури тієї чи іншої країни, виражає також власну субкультуру (правила, норми, традиції, звичаї тощо), успадковану від своєї сім'ї. [107]

У крос-культурній комунікації культурні відмінності часто є джерелом непорозумінь і неточностей. Ключовим питанням є процес передачі

комунікації, коли повідомлення спочатку збираються і «кодуються» в одному культурному контексті, а потім «розшифровуються» в іншому культурному контексті після отримання після передачі. Дослідження на цю тему вказують на вплив культури на індивідів як на важливий чинник, що впливає на переконання і поведінку, такі як довіра і страх, недостатня залученість і прихильність, прозорість і обмін інформацією. [68] На думку експертів, розуміючи і використовуючи культурні відмінності, комунікатори можуть створити середовище довіри і взаємовигідної співпраці. Таким чином, міжкультурні та особистісні аспекти комунікації взаємопов'язані.

Поняття культури є важливим для розгляду наслідків впливу крос-культурної комунікації. Культура відноситься до відносно спеціалізованого способу життя групи людей, який складається з їхніх цінностей, вірувань, артефактів, способів поведінки та способів спілкування. До культури також входить усе, що створили та розвинули члени соціальної групи – їхня мова, способи мислення, мистецтво, закони та релігія. Особливе значення культури з'явилося з появою антропології, і спочатку увага була зосереджена на вивченні способу життя так званих примітивних народів, але воно тепер включає вивчення «розпорошених мереж у містах чи установах [або] міжконтинентальних спільнот мігрантів» [38]. Аналіз зростання зацікавленості Мерріам-Вебстер вказує на більш соціологічне розуміння культури: «своєрідна академічна увага до систематичної поведінки, [яка] дозволяє нам ідентифікувати та виокремити ідею, проблему або групу». [92] З розвитком таких дисциплін, як культурологія, виникло зовсім інше значення, коли культура розуміється як ідеологічна сила, що діє на суспільство. [95] Таким чином, залежно від прийнятого визначення, культура може бути вираженням досконалості, способом життя, класифікованим іншими як ключовий, характерний чи навіть екзотичний, або чимось проблематизованим і чого слід остерігатися. Вона може бути формально засвоєною, несвідомо сприйматися як спільна або функціонувати як місце конфлікту. Що ще більше ускладнює

ситуацію, самі антропологи зараз серйозно ставлять під сумнів «стару ідею «народу», який володіє «спільною культурою». [38]

Ще одним напрямком вивчення культури постає проблема акультурації, процес, за допомогою якого ми вивчаємо правила та норми культури, відмінної від рідної культури. Через акультурацію ця власна культура змінюється через прямий контакт або вплив на нову та іншу культуру. [105] Крос-культурна комунікація вивчає те, як представники різних культурних середовищ спілкуються між собою різноманітними способами, і як вони намагаються спілкуватися крос-культурно [12]. Прийняття нової культури залежить від ряду факторів — іммігранти, які походять із культур, схожих на культуру приймаючої країни, швидше адаптуються до культури, ніж менш освічені. Особистісні фактори також відіграють певну роль, наприклад, люди, які схильні до ризику та відкриті, мають більший потенціал акультурації. Крім того, люди, які знайомі з культурою приймаючої країни до самої імміграції – чи то через міжособистісний контакт, чи через медіа – будуть легше адаптуватися до культури. Є принаймні три основні способи відмінності культур, які особливо важливі для спілкування, це - колективізм та індивідуалізм, високий і низький контекст, дистанція влади. [22] Культури відрізняються за ступенем їх сприйняття індивідуальними цінностями (наприклад, влада, досягнення, гедонізм і стимулювання) проти колективістських цінностей (наприклад, доброзичливість, традиції та конформізм). Більшість людей і культур переважають; вони більш індивідуально орієнтовані або більш колективно орієнтовані в більшості ситуацій, більшу частину часу [37]. В індивідуалістично орієнтованій культурі учасники несуть відповідальність за себе і, можливо, за свою найближчу родину. У колективній (колективістська) культурі учасники відповідають за всю групу. Успіх в індивідуалістичній культурі вимірюється тим, наскільки учасники перевершують інших членів своєї спільноти. У колективістській культурі успіх вимірюється внеском у досягнення групи в цілому, а в індивідуалістичній культурі несеться відповідальність перед власною совістю, а відповідальність є переважно

індивідуальною справою; у колективній культурі ми несемо відповідальність за правила соціальної групи, і відповідальність за досягнення чи невдачу поділяють усі члени. В індивідуалістичних культурах розвивається конкуренція, а в колективній — співпраця.

Культури також відрізняються за тим ступенем, в якому інформація стає явною або ж передбачається, що вона знаходиться в контексті чи в індивідах, які спілкуються. Культура високого контексту – це культура, в якій велика частина інформації в спілкуванні міститься в контексті – наприклад, інформація, як надавалася під час попереднього спілкування, через припущення один про одного та через спільний досвід. Таким чином, інформація відома всім учасникам, але вона прямо не вказана в усному повідомленні. Культура з низьким контекстом — це культура, в якій більша частина інформації явно викладена в словесному повідомленні, і в багатьох випадках вона записується (щоб зробити її ще більш явною). [30] Члени висококонтекстних культур витрачають багато часу на те, щоб пізнати один одного на міжособистісному та соціальному рівні, перш ніж відбудуться будь-які важливі транзакції. Завдяки цій попередній особистій обізнаності учасники обмінюються великою кількістю інформації, тому її не потрібно вказувати явно. Представники культур із високим контекстом витрачають набагато менше часу на знайомство, а тому не мають спільного знання. У результаті все має бути вказано чітко. У деяких культурах влада зосереджена в руках малого кола людей, що називається високою дистанцією; прикладами є Мексика, Бразилія, Індія та Філіппіни. У культурах з низькою дистанцією влади (приклади включають Данію, Нову Зеландію, Швецію та, меншою мірою, Сполучені Штати) влада більш рівномірно розподілена між громадянами. Ці відмінності впливають на спілкування кількома способами. Наприклад, у культурах високої дистанції у сфері освіти між студентами та викладачем певна недосяжність; від студентів очікується скромність, ввічливість і повна повага. У культурах з низьким рівнем дистанції влади студенти повинні продемонструвати свої знання та володіння предметом, брати участь у дискусіях з викладачем і навіть можуть

кинути йому виклик, про що багато представників культури з високою дистанцією навіть не подумують. [38]

Розуміння ролі культури в комунікації є важливою основою для розуміння крос-культурної комунікації, як вона відбувається міжособистісним шляхом, у невеликих групах, під час публічних виступів або в засобах масової інформації, а також для оцінки принципів ефективною міжкультурної комунікації. Кожна культура має свої правила спілкування, вони визначають, що є доречним, а що недоречним. У деяких культурах люди виявляють повагу, уникаючи прямого зорового контакту з людиною, з якою розмовляють. В інших культурах те саме уникання погляду означало б незацікавленість. Можна представити різні розуміння культури як ієрархічні рамки або ступені, кожен з яких певною мірою вбудований у більші. Ця ієрархія базується на теорії типів [35, с. 410], яка дозволяє пов'язати кожен із конкуруючих типів культури з певним аспектом теорії та практики перекладу. Самі рівні (які називаються технічним, формальним і неформальним) базуються на популярній антропологічній моделі «айсберга» Е.Холла, модель «тріади культури» [55], яка розділяє розуміння культури на те, що є видимим (поверхневим), напів-видимим і невидимим. Ця метафорична концепція «айсберга» схожа на власну теорію З.Фройда, яка наголошує на русі від свідомого до несвідомого. [91] Типи, або рамки, нижче поверхневого стають все більш прихованими, але також все ближчими до наших беззаперечних уявлень про світ і нашу власну (культурну) ідентичність. Інший вимір гегемонічних сил (тих, що переважають) діє на самому «айсбергу», оскільки кожен рівень також відображає інший спосіб, у який суспільство впливає на навчання: технічно, через чіткі інструкції; формально, через моделювання інших методом проб і помилок; і неформально, через меми, несвідоме насадження принципів і світогляду в суспільстві.

Припущення на цьому рівні полягає в тому, що як тільки посилання на культуру стане очевидним у перекладі, комунікативний ефект (ефективність) і психологічний вплив будуть незалежними від контексту. Ю.Ніда, перекладач Біблії, був піонером в цій галузі. Він наголосив на тому факті, що нові читачі не

зможуть виявити зв'язані з культурою посилання на текст, написаний 2000 років тому, якби використовувався формально еквівалентний підхід. Натомість він запропонував динамічний (або функціональний) підхід еквівалентності, який «намагається пов'язати рецептор із способами поведінки, відповідними в контексті його [або її] власної культури. [96]

Крім афективної орієнтації мовної культури на певні лексичні асоціації, культури відрізняються своєю прихильністю до більш загальних основних цінностей (або вимірів і орієнтацій). Кроскультуралісти, такі як Е.Холл, намагалися виокремити комунікаційні орієнтації, засновані на основних цінностях спільноти, які зазвичай визначаються в національних термінах. Класифікація орієнтацій, розроблена, наприклад, Г.Хофстеде (2001) на основі кількісних психометричних досліджень, була використана для пояснення конкретних варіантів перекладу. [74] Ці основні орієнтації сприяють створенню культурних норм. С.Беннетт (2013), наприклад, стверджує, що переклад у глобалізований (англо)академічний стиль сприяє тому, що вона називає епістеміцидом, придушенням інших культурних знань та епістемологій. [14] У художньому перекладі афект також може бути втрачений, Г.Співак зазначила, як письменники Третього світу втрачають свою індивідуальну культуру так, що «жіноча література в Пакистані починає нагадувати, за настроєм прози, щось, що написано чоловіком в Тайвані. Багато хто наголошує на необхідності захисту особливої плеяди цінностей культури від англо-американської (і чоловічої) гомогенізації». [41]

Культура традиційно розглядалася як ідентифікаційна сутність – будь то культурема, спосіб дії чи цінність – яку через переклад можна захистити, спотворити або втратити і це те, що Дж.Хаус називає «старим мисленням про культуру». [67] Нове мислення з'явилося разом зі сплеском постмодерністських культурологічних досліджень, які проблематизують будь-які форми есенціалістського моделювання та припускають, що ані мова, ані місце народження та/або виховання однозначно не визначають культуру. Це робить концепцію культури складнішою, що спонукає С.Вертовец впровадити термін

«суперрізноманіття», який добре охоплює світ двадцять першого століття, де країни традиційно уявлялися майже скам'янілими, з точки зору людей та мови, і спосіб життя зараз переосмислюється, щоб охопити людей із різним походженням, повністю включаючи членів транснаціональних пов'язаних груп іммігрантів, а також груп, пов'язаних культурною глобалізацією. [123] Справді, культура тут постає як усе, що є (окрім мови), що поєднує окремий текст і читача. Таким чином, переклад не можна звести до апріорних статичних моделей культури. Це динамічний процес, і ефект/афект є непередбачуваним, оскільки «значення перекладеного тексту конструюються та узгоджуються багатьма залученими агентами». [76]

Зі швидкими змінами у світовій економіці, технологіях, транспортних системах та імміграційній політиці світ стає маленькою спільнотою, що перетинається. У глобальній робочій силі люди приносять із собою різні звички та культурні практики. Наприклад, незнайомці з різних культур можуть по-різному підходити до вирішення проблем або питань невербального емоційного вираження. Вони також можуть мати різні бажання спілкування, кінцеві цілі та акценти в міжкультурному зіткненні. У цьому глобальному світі двадцять першого століття люди постійно перетинають кордони, в'їжджають і виїжджають з країни, райони та громади змінюються. У тому, що колись було однорідною спільнотою, тепер ми можемо побачити більше розмаїття та культурних цінностей у русі. Вивчення крос-культурної комунікації стосується дослідження спілкування, яке включає, принаймні частково, відмінності в культурних групах. Йдеться про набуття необхідних знань і динамічних навичок для належного й ефективного управління такими відмінностями. Це також розвиток творчого мислення, щоб дивитися на речі під різними кутами без жорсткого упередження. Справді, існує багато практичних причин для вивчення міжкультурної комунікації: збільшення неоднорідності робочих місць у всьому світі, збільшення різноманітності домашньої робочої сили, участь у творчому вирішенні проблем, розуміння ролі технологій у глобальній комунікації, сприяння кращій мультикультурній комунікації в галузі охорони

здоров'я, підвищення задоволеності крос-культурними стосунками, сприяння глобальному та внутрішньо-особистісному миру та поглиблення культурної самосвідомості та іншої свідомості.

Крос-культурна комунікація існує, коли фактори приналежності до культурної групи (наприклад, культурні цінності) впливають на процес спілкування. Її часто називають процесом символічного обміну між представниками різних культур у їхніх спробах створити спільні значення в певному контексті. У процесі символічного обміну виводяться наміри та формуються культурні інтерпретації. Крос-культурна комунікація визначається як процес символічного обміну, за допомогою якого індивіди з двох (або більше) різних культурних спільнот намагаються обговорити спільні значення в інтерактивній ситуації всередині вбудованої суспільної системи. Основні характеристики цього визначення включають такі поняття: символічний обмін, процес, різні культурні спільноти, узгодження спільних значень, інтерактивна ситуація та вбудована суспільна система. Цікаво, що дослідник крос-культурної комунікації К.Халуалані, провівши вісімдесят інтерв'ю, виявив деякі цікаві відмінності серед американських студентів у їх концептуалізації терміну «крос-культурна взаємодія». Наприклад, респонденти азіатських американців зосереджуються на важливості «однаковості» (наприклад, щоб вони відчували себе рівноправними та комфортними) серед різних людей і необхідності встановлення «спільної точки зору». Латиноамериканські студенти наголошують на аспекті «культурної поваги» крос-культурної взаємодії та важливості визнання «культурного коріння» інших членів, афроамериканські респонденти зосереджуються на крос-культурній взаємодії як на «важких розмовах» і визнанні чужих стереотипів і упереджень щодо них. Європейські американські студенти наголошують на крос-культурній взаємодії як на віддзеркаленні їхньої «відкритості» та «прийняття всіх культурних груп». [65]

На широкому рівні в будь-якому процесі крос-культурної зустрічі люди використовують вербальні та невербальні повідомлення, щоб донести свої ідеї. Перша характеристика, символічний обмін, відноситься до використання

вербальних і невербальних символів між як мінімум двома особами для досягнення спільних значень. Хоча вербальні символи представляють цифрові аспекти процесу обміну повідомленнями, невербальні символи або сигнали (тобто найменша ідентифікована одиниця спілкування), такі як посмішки, представляють аналогічні аспекти процесу обміну повідомленнями. Цифрові аспекти комунікації стосуються вмісту інформації, яку ми передаємо нашому слухачеві. Зв'язок між цифровим сигналом (наприклад, словом *angry*) та його інтерпретацією є довільним. Слово «злий» є цифровим символом, який позначає інтенсивний, антагоністичний емоційний стан. Однак саме слово не несе почуття: саме люди, як користувачі символів, наповнюють слово сильними емоціями. Аналогічні аспекти спілкування стосуються також естетичних або афективних смислів, які ми передаємо за допомогою використання невербальних сигналів. Невербальні знаки мають аналогічні характеристики, оскільки існує зв'язок подібності між невербальним сигналом (наприклад, нахмури обличчя) та його інтерпретацією (наприклад, щось не подобається). Крім того, хоча вербальні сигнали є дискретними (тобто з чіткими звуками початку та кінця), невербальні сигнали безперервні (тобто різні невербальні сигнали надходять одночасно без чіткого початку та кінця) протягом усього процесу обміну повідомленнями. Хоча вербальні повідомлення завжди включають використання невербальних сигналів, таких як акценти та голосові інтонації, ми можемо використовувати невербальні повідомлення, такі як дотик, без слів. [50]

Друга характеристика — процес, що відноситься до взаємозалежної природи міжкультурної зустрічі. Як тільки двоє незнайомців з різних культур встановлюють контакт і намагаються спілкуватися, вони вступають у взаємозалежні стосунки. Японський бізнесмен може вам кланятися, а американський бізнесмен може бути готовий потиснути вам руку. Вони також можуть швидко змінити свої невербальні ритуали вітання та адаптуватися до поведінки один одного. Однак, ця швидка зміна невербальних позицій може викликати ще один незручний момент збентеження. Концепція процесу

стосується двох ідей: транзакційної природи та незворотної природи комунікації. [125] Транзакційний характер крос-культурної комунікації означає одночасне кодування (тобто відправник вибирає правильні слова чи невербальні жести для вираження своїх намірів) і декодування (тобто одержувач перекладає слова чи невербальні сигнали у зрозумілі значення) обмінюваних повідомлень. повідомлення. Коли процес декодування одержувача збігається з процесом кодування відправника, одержувач і відправник повідомлення ефективно досягли спільного значення змісту. Найчастіше міжкультурні зустрічі сповнені непорозуміннь і здогадок через мовні проблеми, відмінності в стилях спілкування та відмінності в ціннісних орієнтаціях. Крім того, крос-культурна комунікація є незворотним процесом, оскільки декодувач може сформулювати різні враження навіть щодо того самого повторюваного повідомлення. Після того як кодувач щось промовив декодувачу, він не може повторити те саме повідомлення. Тон голосу кодувача, темп взаємодії чи вираз обличчя не залишаються незмінними. Також будь-якому йому важко вилучити або скасувати повідомлення після того, як повідомлення було декодовано. Третя характеристика — різні культурні спільноти, що визначається як широке поняття. Культурна спільнота відноситься до групи взаємодіючих індивідів у межах обмеженої середовища, які підтримують низку спільних традицій і способу життя. Це середовище може стосуватися географічного регіону з чіткими кордонами, наприклад нації, і також може стосуватися набору спільних переконань і цінностей, яких підтримує група людей, які вважають себе єдиними, навіть якщо вони фізично розсіяні. Наприклад, багато євреїв, які розсіяні по всьому світу, схильні сприймати себе як єдину культурну спільноту через спільні релігійні традиції та вірування. [125]

У широкому тлумаченні культурна спільнота може означати національну культурну групу, етнічну групу або гендерну групу. [78] Це водночас концепція групового рівня (тобто шаблонний спосіб життя) і суб'єктивне відчуття індивіда членства або приналежності до групи. Термін «культура» тут

використовується як система відліку або система знань, якою користується велика група індивідів у межах сприйманої обмеженої одиниці. «Об'єктивні» межі культури можуть збігатися, а можуть і не збігатися з національними чи політичними кордонами. Термін також можна використовувати на певному рівні для позначення типового способу життя етнокультурної групи (тобто етнічної групи в культурі).

Висновок до Розділу I:

Поняття «крос-культурна комунікація» є багатоаспектним і складається з двох основних компонентів: спілкування та культури. Слід пам'ятати, що будь-яке спілкування в соціокультурному просторі є відображенням міжкультурних зв'язків окремих груп людей у певний історичний період його розвитку. У процесі міжкультурної комунікації відбувається не тільки процес пізнання, а й збагачення, оновлення, що стає потужним поштовхом для подальшого розвитку обох культур. Вивчення крос-культурної комунікації стосується вивчення спілкування, яке включає, принаймні частково, відмінності в культурних групах. Йдеться про набуття необхідних знань і динамічних навичок для належного й ефективного управління такими відмінностями. Це також розвиток творчого мислення, щоб дивитися на речі під різними кутами без жорсткого упередження.

У широкому сенсі, в будь-якому процесі крос-культурної зустрічі люди використовують вербальні та невербальні повідомлення, щоб донести свої ідеї. Перша характеристика, символічний обмін, відноситься до використання вербальних і невербальних символів між як мінімум двома особами для досягнення спільних значень. Друга характеристика, процес, відноситься до взаємозалежної природи міжкультурної зустрічі. Як тільки двоє незнайомих з різних культур встановлюють контакт і намагаються спілкуватися, вони вступають у взаємозалежні стосунки. Третя характеристика, різні культурні спільноти, визначається як широке поняття. Культурна спільнота відноситься

до групи взаємодіючих індивідів у межах обмеженої середовища, які підтримують низку спільних традицій і способу життя.

Гене́за проблеми виникнення крос-культурної комунікації, як і більшості наук, зумовлене потребами суспільства. На думку багатьох дослідників, цей процес сягає давніх часів, коли людям доводилося встановлювати різні контакти з іноземцями, що вимагало толерантності та певних знань про культурні відмінності між народами.

РОЗДІЛ II. ХУДОЖНІЙ ПЕРЕКЛАД ЯК ФЕНОМЕН КУЛЬТУРИ: ВИЗНАЧЕННЯ ТА СПЕЦИФІКА ФУНКЦІОНУВАННЯ.

Переклад відіграє важливу роль у підвищенні обізнаності та взаєморозуміння між різними культурами та країнами. У такому разі, художній переклад допомагає культурам досягти компромісу. Зростаючий інтерес до іншомовної літератури спонукає до більш ретельного підходу до проблеми художнього перекладу. Це означає, що перекладачі мають справу з текстами, які містять мовні, фактичні та культурні елементи. Ці елементи часто створюють проблеми для цільового читача. Перекладачі часто приділяють більше уваги мовним і культурним елементам, ніж фактичним аспектам вихідного тексту. Ігнорування цих прагматичних елементів може призвести до прагматичних проблем і негативного враження від тексту перекладу. Художній переклад стикається з проблемою небажання людей читати перекладені літературні твори. Наприклад, при дослівному перекладі стиль не береться до уваги, якщо зміст інформації не змінюється з мови оригіналу на мову перекладу. У художньому перекладі стиль може зробити різницю між живим і читабельним перекладом і незграбним, жорстким і штучним перекладом, який втрачає художньо-естетичну суть і навіть душу оригінального твору. [85]

Як і інші форми перекладу, художній переклад є багатограним, гібридним і складним явищем. З інституційної точки зору, цей феномен можна розглядати як особливу форму літературної рецепції та культурного посередництва, а також як форму культурного виробництва, що відбувається у специфічному контексті, де перетинаються дві (часто національні) літератури та культури. Художній переклад часто мотивується не лише динамікою локальної влади, але й динамікою глобального простору культурних обмінів. Обидва ці контексти визначають межі для художнього перекладача як мешканця цього простору. Бути перекладачем означає зайняти місце у власному полі культурного виробництва, але це також означає зайняти місце в крос-культурному просторі. Культурна посередництво перекладу віддзеркалюється в текстовому посередництві перекладача. Перекладачі

художньої літератури відіграють особливу роль у ланцюгу літературної комунікації між твором автора оригіналу та читачами цільового тексту. Текстуальна присутність перекладача стосується не лише подвійної позиції передавача і приймача, читача і автора, але й стратегій вирішення технічних проблем художнього перекладу, таких як стиль, і свідомий вибір перекладача. [76]

У кількісному вираженні художній переклад часто є маргінальним явищем, навіть у країнах з високим рівнем імпорту перекладів, і вважається найпрестижнішою формою перекладу та формою перекладу з найбільшим культурним значенням. Як такий, художній переклад є також найбільш обговорюваним видом перекладу. Як і інші види перекладу, художній переклад - явище багатогранне, гібридне, складне і надзвичайно цікаве. Однак і сам термін не позбавлений проблем. Що можна вважати «художнім» у перекладі: чи означає цей термін певні цінності, пов'язані з поняттям літератури, виключаючи певні жанри (наприклад, популярну літературу), чи він стосується певних процедур, які застосовуються в процесі перекладу. [85] Г.Турі вказує на те, що він називає «систематичною двозначністю» в терміні. З одного боку, він може стосуватися «перекладу тексту, який вважається літературою в культурі походження»; з іншого боку, він може стосуватися «перекладу тексту (в принципі, будь-якого тексту, будь-якого виду тексту, будь-чого) таким чином, щоб його продукт був прийнятий як література в приймаючій культурі.[115] Г.Турі вважає, що концепція грамотності в цих культурах може відрізнятися, і що сам термін не є суттєвим, а лише загальним поняттям, яке може бути реалізоване по-різному в різних культурах протягом історії. Хоча це може бути епістемологічно правильним, цей термін все ще широко використовується в цій галузі для позначення передачі текстів у певну культуру. [115] Наприклад, Міжнародна федерація перекладачів має спеціальний комітет з художнього перекладу, так само як і багато національних асоціацій та об'єднань перекладачів, а в деяких національних контекстах існують спеціальні нагороди за художній переклад. Художній переклад слід розуміти як «масовий іменник»

(масове явище) [115], який у цьому випадку позначає соціокультурне явище або процес перекладу, тоді як літературний переклад, якщо розуміти його як іменник, що вимірюється, позначає конкретний екземпляр результату цього процесу. [115]

Переважає думка, що художній переклад є спеціалізованим, оскільки він має справу зі спеціалізованими текстами. Типологія текстів, яка намагається класифікувати тексти відповідно до їхніх функцій і характеристик, справедливо виділяє художні тексти в окрему категорію. Однак той факт, що дослідники розходяться в думках щодо того, з чим слід протиставляти літературні тексти, наприклад, з технічними, практичними чи повсякденними текстами, свідчить про те, що те, що відрізняє літературні тексти від інших текстів, може бути не до кінця зрозумілим. Отто Каде та Жорж Мунен виділяють художній переклад в окрему категорію, але їхні критерії видаються розпливчастими або довірливими. [102].

Мова є носієм культури і відображає її особливості, тому процес перекладу не може заперечувати чи перекидати культурні аспекти повідомлення. Переклад мови є нічим іншим, як перекладом її культури. «Культура - це сутність мови, а отже, і перекладу». [14] Термін «культура» дуже важко визначити. Згідно з П.Ньюмарком, культура - це «спосіб життя та його прояви, що характеризують спільноту, засобом вираження якої є певна мова» [95, с. 168], таким чином визнаючи, що кожна лінгвістична спільнота має свої власні культурні особливості. Поняття культури є особливо важливим при розгляді її впливу на переклад. Обговорюючи питання еквівалентності в перекладі, Ніда приділяє однакову увагу лінгвістичним і культурним відмінностям між мовою оригіналу і мовою перекладу, роблячи висновок, що «відмінності між культурами створюють більш серйозні ускладнення для перекладачів, ніж відмінності в мовних структурах». [96, с. 311]. Культурна схожість часто гарантує однакове розуміння, навіть якщо форма перекладу суттєво змінюється. Тому культурні впливи на переклад є настільки ж важливими, як і лексичні питання.

Як зазначає С.Басснетт, «перекладач повинен поводитися з текстом мовою оригіналу таким чином, щоб версія мовою оригіналу відповідала версії мовою перекладу. Намагатися нав'язати систему цінностей культури мові небезпечно». [14, с. 159] При перекладі важливо враховувати не лише лексичний вплив на читача, але й те, як виявити культурні аспекти та визначити відповідний переклад. Це дає зрозуміти, що мова і культура тісно пов'язані між собою і що обидва аспекти повинні бути враховані для комунікації. Тому вивчення певної культури є дуже важливою частиною роботи перекладача. Як зазначає М.Бейкер, «вивчення культури має дуже довгу історію і охоплює широкий спектр дисциплін, включаючи антропологію, соціологію і, останнім часом, культурологію». [11, с. 251]

Все ж таки, художній переклад продовжує впливати на розвиток певної культури, і переклад є засобом збагачення культури. Культурно багаті літературні твори є відображенням суспільства та життя. Більшість людей дізнаються про інші суспільства та нації через перекладні тексти, і художній переклад ніколи не займав у цьому незначну частину. [24] Оскільки країни «імпортують» значну кількість іноземних культурних елементів, велика кількість перекладних текстів слугує засобом впровадження іноземних ідей та концепцій у культуру країни-реципієнта. Імпорт такого роду насаджує різноманітні елементи в цільову культуру, збагачує її розвиток. З іншого боку, цільова соціально-культурна система забезпечує джерела для перекладача і має певний вплив на художній переклад. Доречним є термін «культура», який походить від ідеї культурно-орієнтованих перекладачів. Культура - це «складна система», що складається з різних підсистем, таких як література, наука і техніка. У межах цієї загальної системи явище комплементарної літератури пов'язане з літературою не ізольовано, а як взаємодія підсистем, зумовлена логікою культури, до якої вони належать. [110] У цьому випадку культура вже не обмежується вузькою сферою, а поширюється на ширше поле і стосується всіх соціально зумовлених аспектів людського життя. Переклад, особливо художній, не є винятком; він є частиною культури і, безсумнівно, зазнає впливу

та обмежень з боку інших культурних чинників. Кожна культура та суспільство є середовищем літературних систем, які є відкритими та взаємовпливовими. Більше того, ці системи міцно вкорінені в культурному контексті, саме тому важливість культурного контексту привертає багато уваги. Термін «культурний контекст» означає «світогляд, який пов'язує членів соціальної групи і відрізняє їх від інших» або «сукупність культурних диспозицій (практик, вірувань, цінностей і припущень), які є соціально детермінованими і вкоріненими у свідомості індивіда». [17, с. 128] Тому перекладні твори завжди створюються в певному соціокультурному контексті, а сам процес перекладу - це діяльність, пов'язана з культурою. Художній переклад не є винятком, на який впливає культура походження оригінального тексту, з одного боку, і культура перекладу, з іншого.

Історія перекладу зосереджується переважно на текстах, які перекладаються, але існує також низка досліджень, присвячених історії перекладу конкретних жанрів, особливо художнього перекладу. Багатотомна Оксфордська історія англійського художнього перекладу за редакцією П.Франса і С.Гіллеспі охоплює період від античності до 1900 року, а п'ятий том спочатку планувався для ХХ століття, але на момент написання статті не вийшов друком. [51] Ці книги містять біографії видатних перекладачів, а також розширюють визначення літератури, включаючи релігійні, наукові та медичні тексти певних періодів. Історія літературного перекладу так само популярна, як і історія релігійного перекладу. Біблія, безумовно, є найбільш вивченим з цих текстів, історії перекладу якого варіюються від амбітних оглядів [96] до детальних країнознавчих досліджень, наприклад, колоніальної Південної Індії та Китаю. [69] Деякі з цих історій написані науковцями та практикаками, що працюють у галузі перекладу Біблії, які мають дослідницькі програми, пов'язані з релігійними інтересами, а не з інтересами перекладознавців, що відображає досить гетерогенну природу історії перекладу.

Художній переклад має значний вплив на цільову культуру, і в той же час цільова культура не перестає перешкоджати процесу художнього перекладу.

Вважається, що «для перекладу завжди існує контекст, з якого народжується текст і історія, з якої він взятий». [87] Художній переклад ніколи не буває вільним від обмежень цільового культурного контексту. У своїй книзі «Переклад, переписування та маніпулювання літературною репутацією» А.Лефевр детально аналізує соціологічні та культурні чинники, які керують процесом перекладу. Він стверджує, що є два основні чинники, які визначають процес перекладу, а саме: ідеологія та літературні правила, які керують цільовою культурою на момент перекладу. Автор ілюструє на прикладах, як ідеологія, літературні норми та інші культурні чинники визначають художній переклад. Ідеологія, що панує в цільовій культурі певного періоду, має значний вплив на вибір вихідного тексту для перекладу. В Арабській Абіссінській імперії переклад грецької культури охоплював майже всі галузі науки, але грецькі літературні твори не були включені. Є дві причини цього явища: перша пов'язана з релігією, і вважається, що Аллах є єдиною силою у Всесвіті, яка контролює і спрямовує долю людства та еволюцію всього суцього. Однак грецькі літературні твори виявляють політеїзм, який не узгоджується з доктринами ісламу і був, природно, виключений арабськими правителями та перекладачами. Друга причина — сама література. Приблизно за 150 років до появи ісламу на Аравійському півострові з'явилася поезія, яка мала великий успіх. Найбільш репрезентативною є серія «переривчастих віршів». Каталізатором розвитку арабської поезії стали Аббасиди. Араби завжди пишалися своєю поезією. Це почуття національної гордості призвело до психології, яка зневажливо ставилася до літературних творів інших. Західна література, особливо американська та британська, вважалася гідною перекладу лише в тому випадку, якщо вона зображувала класову боротьбу та расизм, тобто викривала темні сторони капіталістичного суспільства. Наприклад, «Хатина дядька Тома» виділялася своїм зображенням расового гноблення, а «Олівер Твіст» - зображенням капіталістичної експлуатації. Більше того, багато шедеврів, таких як «Улісс» Джеймса Джойса, вважалися декадентськими та

реакційними і залишалися неперекладеними до початку 1990-х років, коли знову змінилися перекладацькі конвенції. [87]

Літературні правила часу виконання конкретного перекладу також відіграють важливу роль у його процесі. Лефевєр вивчав переклади другої поеми Катулла XIX століття і виявив, що більшість перекладів римовані, хоча оригінал не римований. Він пояснює, що потреба в римі не впливає зі «структури» оригінального вірша, а нав'язується перекладачеві сучасними літературними стандартами, які в XIX столітті вважали, що використання метру і рими в перекладі поезії - це добре. [87] Іншим важливим фактором, що впливає на перекладацьку діяльність, є підтримка правлячого класу та поблажливість його політики до цільової культури. Це також свідчить про вплив політичної влади на культурний сектор. За словами Сьюзен Бассет, вивчати переклад сьогодні означає «бути в курсі процесів, які формують культуру в кожний конкретний момент». [50] Такі процеси включають позалітературні фактори: економіку, політику, суспільство тощо.

Ряд досліджень обговорювали типові особливості літературних текстів [74; 121]. Літературні тексти користуються високим соціальним престижем; вони зазвичай мають на меті викликати емоції та/або розважити, а не впливати чи інформувати; вони не мають правдивої цінності в реальному світі: їх вважають вигаданими, незалежно від того, засновані вони на фактах чи ні; вони можуть вимагати від аудиторії додаткових зусиль для читання чи слухання, але передають повідомлення чи враження, що виходять за межі звичайного. Крім того, їхні значення можуть бути неоднозначними та/або невизначеними, і вони можуть використовувати поетичну мову, яка надає перевагу мовній формі, як у випадку гри слів або рими [70]; вони характеризуються гетероглосією, що зображує різні голоси з різними точками зору.

Окремий текст може не мати всіх цих ознак, але чим більше їх у ньому буде, тим більш «літературним» він здаватиметься читачеві. Якщо під жанрами розуміти клас комунікативних актів, типові спільні риси яких приблизно

узгоджені спільнотою користувачів [9; 112], то літературу можна розглядати як сукупність споріднених жанрів. Деякі, як драма чи поезія, здаються центральними в кластері, тому що вони зазвичай відображають більшість вищезазначених рис плюс особливості піджанру, такі як живий діалог у драмі. Інші, як-от філософія, виглядають більш периферійними, оскільки такі критерії, як вигаданість, послаблені. Деякі жанри традиційно вважаються нелітературними, але все ж можуть мати літературні риси; рекламна копія може використовувати риму, наприклад. Таким чином, художній переклад спирається на кластер стратегій і навичок, деякі з яких є спільними для різних літературних і нелітературних жанрів, а деякі більш специфічні для жанру.

Художній переклад і переклад священного письма традиційно домінували в теоретичних дискусіях, здебільшого тому, що мало хто, окрім літературних перекладачів чи перекладачів писання, писав про переклад, як демонструє історичний збірник перекладознавства Д.Вайсборта та В.Ейстейнссона (2006). Такі опозиції, як «вірний-вільний», «буквальний-комунікативний-елегантний» [126] та «іноземний-одомашнюючий» [122], які неодноразово фігурують у таких дебатах, є особливо актуальними для літератури, але, мабуть, менш актуальними для технічного перекладу. М.Тимочко (2014), однак, виправдовує центральне місце художнього перекладу в цій дисципліні. Його величезний, багатомовний, тисячолітній корпус текстів – лінгвістично та стилістично різноманітних, глибоко вкорінених у культурі та контексті – забезпечує ідеальний матеріал для побудови теорій перекладу. Художній переклад також показує, що будь-який переклад може пред'являти «суперечливі вимоги до перекладача» [119, с. 21], є культурно вкоріненим і є інтерпретаційним, а не механічним.

У багатьох дослідженнях стиль розглядається як визначальний елемент культурного часопростору письменника. Для сучасного італійського читача мова «Божественної комедії» Данте наводить на думку, що Данте був середньовічним тосканцем. Так само нестандартні стилі письма, такі як архаїзми, діалектизми та власний стиль письменника, також можуть мати

літературне значення: вони можуть кодувати ставлення письменника до змісту, позначати різні голоси та структурувати текст. [17; 40] Так, італійський поет XIX століття Джузеппе Беллі використовував *romanesco* (римський діалект) для позначення сонетів, написаних персонажами з робітничого класу, підкреслюючи їхню підривну спрямованість проти режиму. [70] Стиль оригінального тексту може не мати очевидної схожості з мовою перекладу. Однак для деяких мислителів важливіше передати літературну функцію та унікальність стилю вихідного тексту, ніж лінгвістичну форму. [100] Для Федерічі це означає зробити творчий вибір між багатьма альтернативами і надати перекладачеві «такий самий статус, як і автору вихідного текст» [100, с. 14-15]. Найбільш доречними є такі аналогії, як переклад з романської мови на кокні або заміна регіонального діалекту на літературну мову. [12] З іншого боку, вважається, що переклад сучасними стандартними мовами підриває літературну функцію нестандартних стилів, наприклад, потенційно замінюючи руйнування, пов'язане зі стилем оригіналу, стандартними мовними цінностями, такими як соціальна відповідність. [70]

Говорити від імені автора оригіналу і не мати незалежного голосу є частиною перекладацького середовища. Деякі дослідники стверджують, що перекладач художніх текстів повинен свідомо виражати себе стилістично або в паратекстах, таких як передмова перекладача. [121] Однак, на думку Фолькерта, навіть у таких випадках творча власність на твір належить автору оригіналу, а не перекладачеві. [42] Одне з рішень питання про те, наскільки перекладачів художніх текстів можна вважати незалежними акторами, полягає в тому, щоб розглядати їх як послів у розумінні Р.Гарріса [57, с.88], тобто як акторів, які мають повноваження діяти автономно, але говорять від імені іншої сторони (у даному випадку - автора оригіналу та культури). Автономія для інших передбачає етичну відповідальність. Багато перекладачів вважають етичним обов'язком зберігати вірність намірам і стилю автора оригіналу. [97] Однак це може суперечити іншим етичним нормам, таким як соціальна справедливість і відповідальність перед читачами, і може вимагати відхилення

від оригінального тексту. [97] Водночас, оскільки літературні повідомлення часто є складними, етос вірності джерелу-автору все ще допускає широкий спектр відносин між джерелом та об'єктом. Певні відносини є творчими в когнітивному сенсі і можуть включати рішення, які є новими, відхиляються від семантики і форми вихідного тексту, але є прийнятними з точки зору дотримання норм вірності першоджерелу і літературної достовірності цільового тексту. [111]

Більшість знань про процес художнього перекладу походить з розповідей перекладачів та інших описів їхньої практики. Зазвичай ці описи стосуються конкретних текстів або авторів, часто не мають теоретичного підґрунтя і не використовують систематичних методів збору даних. Разом із невеликою кількістю досліджень, які включали інтерв'ю, вони можуть надати цінні дані про техніку перекладачів та їхні робочі стосунки з авторами джерел. Дослідження «думати вголос», в яких перекладачі пояснюють свої думки та дії під час перекладу, можуть пролити світло на процес перекладу в більш системний спосіб. Одне з небагатьох таких досліджень у галузі художнього перекладу виявило, що перекладачі поезії витрачають найбільше часу на лексичні та іконографічні проблеми. Виявилось, що гра слів була найбільш трудомістким типом проблем. Тут деякі перекладачі змінювали значення тексту вихідної мови для створення каламбурів мовою перекладу, тоді як інші залишали текст вихідної мови недоторканим. [66]

К.Райт стверджує, що якість художнього перекладу залежить від того, наскільки переклад функціонує як літературний твір, опосередкований перекладачем для цільової культурної групи, і хоча перекладач повинен розуміти літературну природу вихідного тексту, ступінь і характер текстової відповідності між вихідним текстом і текстом перекладу є менш важливим. Однак мало досліджень було проведено щодо того, як основні учасники процесу - перекладачі, редактори та читачі - оцінюють якість художніх перекладів. Крім того, досі мало досліджень, які вивчають процес художнього перекладу в інших жанрах, окрім поезії, наприклад, за допомогою методу

«думати вголос». Для вирішення цих двох питань необхідні подальші дослідження. [128]

У галузі перекладознавства протягом останніх десятиліть художній переклад вивчали з огляду на його місце в цільовій культурі, але розвиток соціологічних підходів змістив фокус на підходи, які розглядають переклад як частину міжнародного або транснаціонального культурного обміну. Ці підходи зосереджуються не лише на перекладі як тексті, а й на ролі та місці перекладу та перекладачів у створенні, сприйнятті та поширенні літературних текстів.

Наприклад, (відносно) нещодавній випадок: у 2006 році американський письменник Джонатан Літтелл опублікував роман французькою мовою під назвою «Les Bienveillantes». [53] Роман написаний у формі оповіді від першої особи, або мемуарів, в яких Макс Аве, колишній член СС, який втік зі своєї країни після війни близько 1970 року і тепер живе як власник фабрики у Франції, згадує свою молодість і свою участь у нацистських звірствах проти євреїв Європи під час війни. Аве детально оповідує про масові вбивства та їх управління, життя та смерть у концтаборах, внутрішньому ядрі нацистського режиму; він також розповідає про свою складну сімейну історію, включаючи проблематичні кровозмісні стосунки та ймовірне вбивство батька й матері. Оригінальний роман французькою мовою був опублікований видавництвом Gallimard і був удостоєний престижної Гонкурівської премії. Під час Франкфуртського книжкового ярмарку 2006 року права на переклад було продано кільком національним видавцям – німецький видавець, як повідомляється, заплатив 400 000 євро [53], американські ЗМІ повідомили про можливу суму в мільйон доларів за права на переклад англійською мовою. [53] Зрештою, було опубліковано 31 переклад, серед яких німецький (Die Wohlgesinnten) і голландський (De welwillenden) переклади були опубліковані у 2008 році та англійські (The Kindly Ones) у 2009 році.

До певної міри цей випадок незвичайний своєю міжнародною спрямованістю. Роман написаний автором, який народився у Сполучених Штатах, але здебільшого виріс і здобув освіту у Франції, і в ньому йдеться про

німецьких персонажів, життя яких відбувається в конкретній німецькій країні, і все це в європейському контексті. Переклад, з іншого боку, є культурним і літературним переосмисленням певного вихідного тексту, і цей конкретний випадок є типовим у тому сенсі, що текст має бути спочатку деконтекстуалізований. Для кожної цільової культури рефреймінг відбувається в іншому середовищі, що накладає свої обмеження на переклад. Сприйняття роману Літтелл формується як під впливом оригіналу, так і перекладу, відображаючи міжнародні та національні інтереси та цінності щодо естетичних і моральних наслідків цієї історії. Етичне питання про те, чи виправдано пам'ятати про Голокост і, в даному випадку, говорити про нього як про лиходія, який не розкаюється і не вибачається (і, таким чином, ризикує викликати співчуття), обговорюється в різних національних контекстах, іноді негативно по відношенню до документальних зусиль автора, іноді позитивно і з повагою. Рецензія Мічіко Какутані в *New York Times* є яскравим прикладом: «І правда, майже 1000-сторінковий роман читається як мемуари губернатора Освенцима Рудольфа Гесса, переписані поганим імітатором Жене або де Сада, або після багаторазового перегляду фільмів «Нічна варта» і «Прокляті». Це все одно, що бути переписаним спотвореним оповідачем з «Американського психопата» Брета Істона Елліса». [72]

Як конкретний приклад внутрішньої рецепції, в Німеччині роман іноді сприймається як іноземна (переважно французька) образа німецької «*Vergangenheitsbewältigung*» (боротьби за примирення з минулим), але збіг мовного та текстового світів у німецькому контексті також вказує на те, що «Приречені» знайшли «дім» у Німеччині, в тому сенсі, що вони «вдома» в Німеччині. [72] Іншим питанням є походження автора. У Франції дехто ставив під сумнів легітимність американського автора, який пише французькою, що врешті-решт підтвердилося, коли роман отримав дві головні літературні премії країни. Тим часом американські ЗМІ підкреслювали американське коріння Літтелл і привласнювали її художню літературу та її дискурс. «Американська письменниця отримала Гонкурівську премію» [53] потрапила на перші шпальти

«Нью-Йорк Таймс», а через три тижні з'явилася стаття про аукціон з продажу прав на англійську публікацію під назвою «Французька сенсація знайшла американського видавця». [18] Тим часом перекладачі також зіткнулися з проблемами: один з двох голландських перекладачів надав особисту примітку під назвою «Мемуари вбивці. Переклад Les Bienveillantes». Одна з головних проблем для голландських перекладачів - як впоратися з жахіттями текстового світу, особливо з точки зору дослідження, і як довго жити в «гнітючому і задушливому світі». [64] Переклад цієї книги виявився технічним та етичним викликом.

Таким чином, під цією та іншими назвами «Les Bienveillantes» є типовим прикладом світової літератури, романом, який циркулює і функціонує в глобальному літературному просторі, який часто називають «Республікою світової літератури». Ідея про те, що художній переклад функціонує в міжнародному або транснаціональному просторі, стала важливою рушійною силою в його дослідженнях в останні десятиліття, особливо завдяки соціологічно орієнтованим підходам, заснованим на ідеї про те, що переклад функціонує в межах системи. [61]

У різних підходах до художнього перекладу (як культурного явища і процесу) центральною дискусією є питання про те, чи переклад мотивується насамперед місцевими або національними силами, чи міжнародними або глобальними. Однією з перших парадигм, яка розглядала художній переклад у ширшому контексті, був полісистемний підхід, розроблений І.Евен-Зоар [39] та Г.Турі [115] з точки зору перекладацьких норм. Одне з основних положень полісистемної теорії художнього перекладу полягає в тому, що переклад функціонує в ширшому контексті літературної полісистеми приймаючої культури і сам функціонує в ширшому полісистемному контексті, особливо у зв'язку з культурними, політичними та соціально-економічними системами. Літературна система, що перекладається, може займати первинну або вторинну позицію в літературній полісистемі з точки зору її центральної або периферійної ролі в еволюційній динаміці цієї полісистеми.

У межах літературної полісистеми перекладена літературна система (яка сама є системою з центром і периферією) завжди повинна розглядатися у зв'язку з оригінальною. Обидві системи змагаються за гегемонію і за центральне місце з точки зору цінностей, які їм приписують актори та інституції, що діють у межах системи. Коли перекладена літературна система займає первинну позицію, її роль вважається інноваційною, тобто нові жанри, нові літературні моделі та нові літературні стилі імпортуються в літературну полісистему за допомогою перекладу. Вторинне позиціонування означає, що переклад використовується для зміцнення існуючих моделей і норм. Перекладні літературні системи матимуть первинну позицію в літературі, що розвивається, яка шукає зразки в інших літературах, у периферійній літературі, де домінує більша споріднена література, і в літературі, що перебуває в кризі. Коли перекладна літературна система займає вторинну позицію в літературній полісистемі, вона не впливає на центральну систему, а діє як консервативна сила, підпорядковуючись художнім нормам літератури-реципієнта. Згідно з І.Евен-Зоар [39, с. 196], вторинна позиція - це стандартна позиція перекладної літератури на противагу рідній літературі. Ці дві позиції пов'язані з основними перекладацькими нормами, які керують стратегіями та вибором перекладачів. Г.Турі [115, с.53-69] у своєму наборі перекладацьких норм встановлює базову першу норму між адекватністю (дотриманням перекладачем домінуючих вимог вихідного тексту) і прийнятністю (дотриманням перекладачем домінуючих вимог вихідного тексту, вимог створення тексту в цільовій культурі), якої повинні дотримуватися всі перекладачі. Якщо перевага надається перекладній літературі, то домінуючою стратегією перекладацької поведінки є компетентність, оскільки особливості вихідного тексту інкорпорується в систему. У випадку вторинного позиціонування перекладач підпорядковується нормам цільової системи і адаптує переклад до того, що є прийнятним у цільовій культурі. Позиція перекладу в літературній полісистемі відображається на виборі творів для перекладу, в тому сенсі, що існує загальний дисбаланс між імпортом та експортом літературних творів.

Наприклад, в англо-американському світі лише незначна меншість (2-4%) виданих книжок перекладається, тоді як у країнах із середнім і високим обсягом перекладу в книжковому виробництві (20-50%) більшість перекладів (іноді 75%) походить з англо-американських джерел. Рівень запозичення також пов'язаний з конкретними перекладацькими нормами та стратегіями. Низький рівень запозичення може свідчити про підлегле становище в навколишньому середовищі, а домінуючою нормою в цих культурах є норма прийнятності (або одомашнення, як її називає американський дослідник Л.Венуті).

Перекладена художня література сама по собі утворює систему з власним центром, периферією та внутрішньою динамікою. Наприклад, у більшості сучасних систем переклади художньої прози зазвичай домінують над перекладами поезії, а драматургія знаходиться десь посередині. Підсистема перекладів літератури для дітей та підлітків перебуває на периферії загальної системи перекладів літератури і тому пропонує інші норми. Основна відмінність полягає у більшій толерантності до неприйнятних або застарілих норм, таких як пропуск фрагментів тексту та сюжетів, використання проміжних перекладів та більша свобода у стилістичних елементах. [106] Полісистемна теорія пояснює механізми імпорту іноземної літератури насамперед як функцію потреб приймаючої культури, а отже, історична динаміка художнього перекладу є частиною еволюції історії національної літератури у зв'язку з рецепцією іноземної літератури. Цей погляд критикується підходами, які розглядають еволюцію літературних творів та естетики як частину глобального процесу.

Дж.Хейлброн розробив дослідницьку концепцію книгорозповсюдження, що базується на світовій мовній системі (не обмежуючись літературою в перекладі). [60] Ця система дозволяє співвідносити мови між собою з точки зору їхньої центральної та периферійної ролі в міжкультурній комунікації. Найважливішою мовою в цій системі є англійська, на яку припадає понад 40 відсотків усіх перекладених книг у світі. Інші дві мови, що займають центральне місце, - французька та німецька, на які припадає близько 10-12%

міжнародного ринку перекладів. Шість напівпериферійних мов (1-3%) - це іспанська, італійська, данська, шведська, польська та чеська. Інші мови (включаючи мови з великою кількістю носіїв, такі як китайська та арабська) є периферійними з часткою менше 1% (за словами Дж.Хейлбронна, відмінність між периферійними та напівпериферійними мовами може бути не такою чіткою, як в інших позицій). Розгляд художнього перекладу як частини глобального контексту усуває дисбаланс, але додає ще один вимір. Мало того, що переклад рухається від центру до периферії і навпаки, але комунікація між периферійними мовами часто відбувається через центр. Видавці периферійних мов часто вважають за краще перекладати твори, які вже були перекладені однією з мов центру або гіперцентру. Наприклад, міжнародна історія рецепції та перекладу творів латиноамериканських авторів буму магічного реалізму (Хорхе Луїс Борхес, Габріель Гарсія Маркес) покаже, що їхні твори спочатку перекладалися французькою або англійською мовами, а потім переходили з їхніх напівпериферійних культур на інші периферійні мови. [85] З точки зору пояснювальної сили ця структура доповнює полісистемний погляд на цільову культуру як основну рушійну силу відбору перекладених творів: «сама міжнародна позиція національної культури, а не національна традиція визначає рівень культурного імпорту». [60, с.440]

Той факт, що більшість художніх перекладів відбувається в глобальному контексті, є одним із базових припущень при аналізі того, що в порівняльному літературознавстві називають світовою літературою [33] Оскільки наявність перекладної літератури в одній культурній сфері є показником її зв'язків з іншими культурними сферами, можна стверджувати, що художній переклад сам по собі підриває жорстке поняття національної літератури. З точки зору циркуляції літературних текстів, ідея світової літератури - тобто глобальної спільноти акторів, які знаходять цінність у літературних творах інших культур, окрім власної - спирається насамперед на переклад. Читачі світової літератури є насамперед читачами перекладів і контактують з іноземною літературою через переклад. Як зазначав Андре Лефевр, експерт з перекладу та порівняльного

літературознавства, часто читач знає лише перекладений літературний твір. [87] Таким чином, у глобалізованому суспільстві циркулюють різні версії «одного й того самого» тексту, але, як показує приклад «Les Bienveillantes», вони можуть «виконувати дуже різні функції в різних літературних системах». [32]

З точки зору напруги між локальним і глобальним контекстами, культурне значення художнього перекладу можна знайти у його функціях у світовій літературі, а також у культурі тексту оригіналу. Той факт, що світова література не може існувати без перекладу, неминуче ставить питання про художній переклад і, зокрема, про роль художніх перекладачів у поширенні іноземних літературних творів. Перекладачі є посередниками в крос-культурній та міжмовній циркуляції літератури. Існує поширена думка, що переклад як предметна робота ніколи не може бути нейтральним: «Письмо відбувається в контексті, а не у вакуумі, і процес перекладу тексту з однієї культурної системи в іншу не є нейтральною, невинною та прозорою діяльністю [...]. Натомість переклад є дуже напруженою та інвазивною діяльністю [...]». [14, с. 160]

Перекладені твори іноземної літератури завжди потрапляють до читача через культурний фільтр. [67] Цей фільтр може визначатися мовою, можливостями і неможливостями, що накладаються мовою перекладу, нормами та очікуваннями від перекладу в цільовій культурі, або ж власними ідеологічними та естетичними цілями перекладача та його інтерпретацією певного вихідного тексту. Л.Венуті не втомлюється вказувати на культурні (і, на його думку, ненавмисні) наслідки основних норм одомашнення в США (а отже, і в англо-американському світі). [121, 122] Він мінімізує іноземність вихідного тексту через стратегію адаптації іншомовних елементів у вихідному тексті до сприйняття читачами цільової культури, роблячи текст гладким і прозорим. Для нього одомашнення - це «етноцентрична редукція» іншомовного тексту до цінностей панівної англо-американської культури. Венуті відверто виступає за стратегію маргіналізації (також відому як міноритаризація), щоб підкреслити гетерогенність вихідного тексту і зробити перекладача видимим як культурного актора. [122] У роботі з іноземними мовами Л.Венуті спирається

на романтичну концепцію Шлейєрмахера *Verfremdenes Übersetzen* (на противагу *eindeutschen*, що робить текст німецьким) [85], тобто цільовий текст має такий самий ефект, як і текст іноземною мовою, з якого переклад отримав значну користь на читача тексту з вихідної мови, якою він тільки починає оволодівати (Schleiermacher 2002). Звернення Л.Венуті можна розглядати як форму активізму в тому сенсі, що він бажає змінити систему перекладної літератури зсередини, щоб зробити її більш відкритою і таким чином зробити її більш узгодженою з мультикультурним характером сучасного суспільства, в якому воно має своє місце. [121]

Більш екстремальні форми активізму, пов'язані з інтервенціоністським перекладом, можна знайти в ідеологічно обґрунтованих феміністичних і постколоніальних підходах до перекладу. Наприклад, канадська перекладачка-феміністка Сюзанна де Ротбін'єр-Гарвуд написала з нагоди публікації однієї зі своїх перекладених робіт: «Моя перекладацька робота - це політичний активізм, який має на меті змусити мову говорити за жінок. Тому мій підпис під перекладом означає, що в цьому перекладі були використані всі види перекладацьких стратегій, щоб зробити жіночність видимою в мові». [48, с. 15] Соціальна легітимність інтервенціоністського перекладу завжди буде предметом суперечок, триваючої дискусії з точки зору периферійних і центральних норм у системах і підсистемах перекладної літератури. У більшості літературних полісистем вона матиме статус периферійної норми, що змагається за центральне місце, але в деяких підсистемах він може відігравати центральну роль. Ідея про те, що художній переклад слід розглядати як діяльність актора з власним порядком денним, а не як нейтральну (навіть якщо цей порядок денний полягає у відтворенні мейнстрімних норм з метою закріплення позицій експертів у цій галузі), висуває на перший план нову позицію перекладача як культурного посередника і професіонала, який може просувати їх уперед. [12]

Культурне посередництво художнього перекладу відображається і на текстовому посередництві перекладача. З одного боку, його приваблює

оригінальний твір, який прагне продовжити своє життя і потребує постійно зростаючої аудиторії. З іншого боку, перекладача тягне до власної культури та мови, і він намагається охопити та асимілювати літературний текст. Між цими силами тяжіння існує простір, в якому перекладач має існувати, і він повинен дотримуватися делікатного балансу, щоб створити власний твір. Усі перекладачі більшою чи меншою мірою завжди присутні у текстах, які вони створюють. Ця дискурсивна присутність, як теоретична концепція, може розглядатися з точки зору позиції перекладача в ланцюгу наративної комунікації (це, звичайно, стосується переважно перекладів оповідної прози), подвійної позиції перекладача як адресата і відправника, читача і письменника, а також наслідків перекладацьких стратегій.

Дискурсивна присутність перекладачів широко обговорюється, здебільшого у зв'язку з поняттями С.Чатмана про «реальних та імпліцитних читачів» та «реальних та імпліцитних авторів». [17, 61, 98] У цьому контексті, цитуючи О'Саллівана: «Згідно з С.Чатманом, справжній автор «виходить з тексту, як тільки книга надрукована і продана»; те, що залишається в тексті, - це «принцип винаходу і дизайну». [98] Джерелом винайдення твору, фокусом інтенції є імпліцитний автор, якого С.Чатман називає мовчазним інструктором, «агентом самого наративного роману, який скеровує кожне прочитання наративного роману» (там само). Прихований автор, агент усієї художньої літератури, повністю імпліцитна авторська присутність - це концепція автора, яку вловлює реальний читач після прочитання книги. Імпліцитний читач - це аналог імпліцитного автора, «аудиторія, яку забезпечує сама історія», читач, створений імпліцитним автором і вписаний у текст». [29, с.148; 98] І імпліцитний читач, і імпліцитний автор - це категорії, які фактичний читач повинен сконструювати з історії, яку оповідач розповідає оповідачеві. Гібридна позиція перекладача як читача і письменника ускладнює наративну ситуацію, яку можна сконструювати з тексту перекладу. Якщо припустити, що текст перекладу сам по собі є гібридним текстом [79, с. 25], то виникає питання, як імпліцитні читачі та імпліцитні автори вихідного тексту співвідносяться зі

своїми колегами в тексті перекладу, який, з одного боку, має статус самостійного тексту, що функціонує як будь-який інший текст у своїй культурі, а з іншого боку, має статус похідного тексту, відтворення іншого тексту. Оскільки текст передається з однієї культури в іншу і проходить процес деконтекстуалізації та реконтекстуалізації, передбачуваний читач, сконструйований на основі вихідного тексту, не може збігатися з передбачуваним читачем цільового тексту; за словами О'Саллівана: «Первісний читач вихідного тексту створюється імпліцитним автором. Отже, імпліцитний читач цільового тексту створюється аналогічним агентом, імпліцитним перекладачем. Оповідач, медіатор і непрямий читач цільового тексту створюються імпліцитним перекладачем». [98, с.201-202]

Т.Германс (1996) описує цей механізм як «голос перекладача» і стверджує, що голос перекладача завжди присутній як «співавтор наративу», іноді явно (текстуально або паратекстуально у випадку перекладачів, які додають виноски або передмови), але часто в менш очевидний спосіб. [62] Коли відбувається інтервенціоністський, активістський переклад, голос перекладача чітко чути і видно (порівняймо ці дві метафори). Однак, коли підкреслюється стилістична прозорість, голос перекладача менш чутний, а його постать лише мінімально помітна, тоді як фігура перекладача повністю невидима. [67] Однак завжди можна сконструювати цей голос, аналізуючи переклад як самостійний текст, шукаючи суперечності та ознаки того, що переклад є перекладом, або порівнюючи оригінальний текст із перекладеним. [79] Наприклад, при вивченні історії художнього перекладу естетичні та ідеологічні ідеї та мотивації «справжніх» перекладачів можуть бути сконструйовані в рамках імпліцитної системи перекладача. У таких дослідженнях імпліцитний перекладач, сконструйований на основі відмінностей і відповідностей між вихідним і цільовим текстами, розглядається як результат свідомої стратегії.

Як прихильники культурного повороту в перекладознавстві, С.Баснетт і А.Лефевр відіграли провідну роль у новітній дослідницькій парадигмі і, разом

із теорією Андре Лефевра про «патронат, поетику та ідеї», з культурної перспективи зробили значний внесок у теоретичний розвиток перекладу. У межах цієї парадигми переклад розглядається як переписування, введення нових концепцій, жанрів, прийомів і мотивів, як це пояснюється у відомій книзі «Переклад, переписування і маніпуляція літературною славою». Таким чином, історія перекладу - це історія літературних інновацій, в якій одна культура формується під впливом іншої. А.Лефевр стверджує, що літературна система - це культурна діяльність, обмежена подвійним механізмом професіоналів всередині культурної системи - критиків, літературознавців, викладачів і самих перекладачів; патронаж, який є зовнішнім по відношенню до літературної системи, сприяє або перешкоджає читанню, написанню та переписуванню літератури. Він включає в себе сили, які сприяють або перешкоджають, і Лефевр визначає патронаж як «будь-яку владу, яка може впливати на просування або розповсюдження літературних творів, а також на їх запобігання, цензуру або знищення». [50] Меценатство буває диференційованим і недиференційованим. Третім фактором є домінуюча поетика, включаючи літературні засоби та концепцію ролі літератури.

Лефевр стверджує, що взаємодія поетики, ідеології та патронажу в перекладі «показує, що на кожному рівні перекладацького процесу, коли лінгвістичні проблеми вступають у конфлікт з проблемами ідеологічного чи поетичного характеру, останні, як правило, переважають». [87, с. 39] Цей підхід був посилений у 1990-х роках феміністичними та постколоніальними перекладознавчими студіями. Перші почали вивчати соціокультурні процеси, які визначають підлеглий статус жінок у суспільстві, а потім змістили фокус на дослідження того, як сама мова стає засобом приниження жінок до нижчого статусу і замовчування їхнього художнього самовираження в літературних творах. Феміністки вбачають паралель між становищем жінок, яких завжди пригнічували в суспільстві та літературних творах, і статусом перекладу. Тому феміністичні підходи до перекладознавства почали виявляти і критикувати концепції, які відкидають жінок і переклад на нижню сходинку соціальної та

літературної драбини, а також досліджувати процеси, за допомогою яких переклад увічнює гендерні структури. Підходи, спрямовані на вирішення проблем, стосуються соціальних стереотипів, закладених у мовних формах літературних творів, включаючи переоцінку перекладу, використання інтервенціоністських методів, вивчення гендерної термінології та побудови мови. [41]

Постколоніальний підхід, прихильниками якого є Співак, Баснетт і Триведі, почав аналізувати асиметричні владні відносини в постколоніальних контекстах. Зв'язок між колонізацією та перекладом супроводжується твердженням, що переклад відіграє активну роль у процесі колонізації та поширенні ідеологічно вмотивованих образів колонізованих народів. У своїй книзі «Перекладаючи сидячи» Ніранджана проливає світло на роль перекладу в конструюванні репрезентацій колоніального суб'єкта в постколоніальних контекстах, обговорюючи нерівність між мовами, культурне домінування та маніпулятивну силу перекладу. На їхню думку, переклад вже давно є сферою, яка увічнює нерівні владні відносини між етнічними, расовими та мовними групами. Різноманітні підходи в рамках культурної перспективи розширили сферу перекладознавства і піднесли її до вищого статусу, який розквітнув у 1990-х роках.

Висновок до Розділу II:

Культурні чинники, такі як ідеологія та літературні норми певної культури, визначають процес художнього перекладу. Більше того, літературні норми, домінуючі в той час, коли відбувається конкретний переклад, відіграють важливу роль у процесі перекладу. Іноземна культура добровільно приймається лише тоді, коли цільова культура переконана і схвалює її, в іншому випадку вона, як правило, відкидається або чинить опір. На кожному етапі перекладацького процесу, коли лінгвістичні проблеми стикаються з ідеологічними чи поетичними, останні, як правило, переважають. Таким чином,

можна побачити, що художній переклад є діяльністю, на яку впливають інші фактори цільової культури, культурні чинники фактично обмежують вибір вихідного тексту і вибір перекладачем стратегії перекладу.

Як зазначає Баснетт, «перекладач повинен працювати з текстом таким чином, щоб версія на мові перекладу відповідала версії мови оригінального тексту. Небезпечно намагатися нав'язати систему цінностей культури мови оригіналу мові перекладу». [14, с.23] У художньому перекладі важливо враховувати не лише лексичний вплив на читача, але й те, як можна розпізнати культурні елементи і як відповідно до них приймати перекладацькі рішення. З суто кількісної точки зору, художній переклад часто є маргінальним явищем, навіть у культурах з високим рівнем імпорту перекладів, і вважається найпрестижнішою формою перекладу та формою з найвищим культурним значенням. Як наслідок, історично це також найбільш дискусійний вид перекладу. Насправді, будь-який аналіз культурних чинників, що впливають на перекладацьку діяльність, повинен ґрунтуватися на перекладеному творі, тобто на лінгвістичному аспекті. Переклад - це комунікативна діяльність між мовами та культурами, основним інструментом якої є лінгвістична трансформація, а головним завданням - відтворення смислу.

Однією з перших парадигм, в межах якої розглядався художній переклад у ширшому контексті, був полісистемний підхід, розроблений І. Евен-Заугером та Г.Турі з точки зору перекладацьких норм. У різних підходах до художнього перекладу (як культурного явища і процесу) центральною дискусією є питання про те, чи переклад мотивується насамперед місцевими або національними силами, чи міжнародними або глобальними. Одне з основних положень полісистемної теорії художнього перекладу полягає в тому, що переклад функціонує в ширшому контексті літературної полісистеми приймаючої культури і сам функціонує в ширшому полісистемному контексті, особливо у зв'язку з культурними, політичними та соціально-економічними системами. [20]

Різні аспекти художнього перекладу - культурні, інституційні, естетичні, лінгвістичні - накладають свої обмеження на художній переклад та його

перекладачів. Важко знайти підхід, який був би достатньо всеосяжним, щоб розглядати всі ці аспекти з цілісної перспективи. Той факт, що більшість художніх перекладів відбувається в глобальному контексті, є одним із базових припущень при аналізі того, що в порівняльному літературознавстві називають світовою літературою. [33] Оскільки наявність перекладної літератури в одній культурній сфері є показником її зв'язків з іншими культурними сферами, можна стверджувати, що художній переклад сам по собі підриває жорстке поняття національної літератури. З точки зору циркуляції літературних текстів, ідея світової літератури - тобто глобальної спільноти акторів, які знаходять цінність у літературних творах інших культур, окрім власної - спирається насамперед на переклад.

РОЗДІЛ III. ХУДОЖНИЙ ПЕРЕКЛАД В КОНТЕКСТІ КРОС-КУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ. ПЕРЕКЛАД І «КУЛЬТУРНА МЕДІАЦІЯ».

Переклад як інструмент є не лише засобом комунікації між мовами, але й засобом комунікації між культурами. Переклад як засіб комунікації між різними народами - це не лише засіб міжмовної комунікації, а й міжкультурної комунікації. Культурний фактор у перекладі очевидний і незаперечний. У процесі перекладу взаємодіють не тільки дві мови, але й дві культури, які мають як спільні риси, так і національну специфіку. Виявлення цієї специфіки - ключ до міжкультурної комунікації та перекладознавства [25]. Переклад як процес передбачає не лише передачу двох мов, але й передачу однієї культури іншій. Переклад, який є передачею думок, виражених однією соціальною групою однією мовою, у відповідне вираження іншою групою, передбачає процес культурного декодування і перекодування. Полікультурні аспекти стають все більш важливими в міру того, як культури вступають у контакт одна з одною. Перекладачі стикаються з культурами різних народів, які вимагають, щоб їхні меседжі були точно передані та зрозумілі. Ці культури виражають свої особливості через національну культуру. Походження та використання прислів'їв, приказок і, звичайно ж, ідіом тісно та унікально пов'язані з цією культурою. Тому перекладачі повинні перекладати міжкультурно, а успіх перекладу залежить від розуміння перекладачем культури [12]. Певна взаємозалежність між мовою та культурою позитивно впливає на переклад, оскільки є засобом збагачення змісту. Переклад тексту та відео вимагає від перекладача чіткого розуміння тісного та «інтимного» зв'язку між мовою та культурою. Перекладати з однієї культури на іншу означає відчувати стабільність власної мови, її особливості в іншій мові та вміти керувати цим міжкультурним посередництвом. Цей процес також вимагає певного ноу-хау, але це також культура перекладу, культурний досвід, безумовно, технічна професія, але така, яку неможливо уявити без енциклопедичних і всебічних знань про інших людей та їхні мови, а також без цікавості до них.

Сучасна теорія перекладу виходить з того, що художній переклад і мова є засобами комунікації. З цієї причини в лінгвістичних і комунікативних дослідженнях перекладу утвердилася комунікативна модель перекладу. Комунікативна концепція художнього перекладу включає в себе риси, притаманні міжкультурній комунікації. У процесі глобалізації розширюються зв'язки між різними країнами і народами та їхніми культурами. Крос-культурна комунікація має важливий вплив, оскільки культурні обміни відбуваються через прямі контакти, такі як переміщення через державні установи, громадські організації та наукове співробітництво, туризм і торгівлю. Мова, мислення і культура тісно пов'язані між собою і фактично утворюють єдине ціле. У цьому контексті важливо акцентувати увагу на ролі комунікативної природи взаємодіючих культур у визначенні значення в семантичному полі мови іншої культури. Успішна взаємодія залежить від розуміння комунікативних навичок і поведінки представників етнічних груп. [31]

Як зазначалось у Розділі I, термін «крос-культурна комунікація» вперше вжив американський антрополог Е.Холл. Під крос-культурною комунікацією розуміють спілкування між представниками спільнот з різними мовами та культурами. Це міжособистісне спілкування, яке характеризується певними подібностями та відмінностями у мові, сприйнятті дійсності, цінностях та поведінці (вербальній та невербальній) комунікантів. Крос-культурна комунікація характеризується тим, що ті, хто вступає в неї через безпосередній контакт, використовують інші форми мови та дискурсивні стратегії, ніж ті, що застосовуються у спілкуванні в межах однієї культури. У багатьох випадках термін «крос-культурна комунікація» стосується вивчення певного явища у двох або більше культурах з додатковим значенням порівняння комунікативної компетентності у спілкуванні з представниками різних культур. [70]

Розгляд художнього перекладу як міжкультурного комунікативного акту вимагає детальнішого розуміння власне перекладу, а не перекладу текстів, і ширшого розуміння обсягу роботи перекладача при переписуванні тексту з однієї мови на іншу. Однак, наголошуючи на міжкультурній комунікації як

елементі роботи перекладача, акт посередництва іноді концептуалізується як щось додаткове до перекладу, а не як внутрішньо притаманний йому вид діяльності. Наприклад, Р.Клуе зазначає наступне: «Роль перекладача полягає в тому, щоб переосмислити повідомлення, змінити те, що виражено в оригінальному тексті або промові, мовою автора або оратора, не змінюючи ідеї, або перенести інформацію з одного культурного контексту в інший. Це головна причина, чому перекладачі є медіаторами, завдання яких - полегшити процес міжкультурної комунікації». [30, с. 151] Таким чином, можна стверджувати, що вона створює дихотомію між перекладом як актом лінгвістичного переосмислення та посередництвом як актом культурного смислотворення. Така дихотомія є потенційно проблематичною, оскільки, формулюючи складність акту перекладу в термінах маніпулювання значенням, вона зводить його до маніпулювання мовою, замість того, щоб визнати невід'ємну роль, яку культура і мова відіграють разом у творенні значення.

Замість того, щоб розглядати медіацію як додатковий вид діяльності, окремий від перекладу або поза ним, набагато важливіше розглядати її як складову процесу творення сенсу, в якому сенс надається перекладачем і розуміється іншими. [73] Отже, перекладацьку медіацію слід розуміти як міжособистісну діяльність, зосереджену на інтерпретації та вираженні смислу, що відбувається в комунікативному просторі між автором і читачем. Цей міжособистісний вимір може стати складнішим і проблематичнішим через невидимість перекладача та надзвичайний тиск, який чиниться на нього з метою зробити акт перекладу прозорим. [121] У цьому випадку аудиторія сприймає переклад не як продукт іноземної мови чи культури, а як продукт мови чи культури, на яку перекладається текст. Аудиторія не усвідомлює і не звертає уваги на акт перекладу, який продукує текст, який вона читає. Тому міжкультурне посередництво перекладача може бути зображене поверхнево, принаймні в деяких контекстах. З іншого боку, питання посередництва перекладача може відображати потенційний перетин між посередництвом у тексті та культурним привласненням, або між посередництвом та дискурсами

влади. З огляду на свою специфіку, крос-культурне посередництво перекладача проявляється в необхідності узгодження культурних термінів, семантичних розривів між мовами тощо. [122]

Роботу перекладачів можна аналізувати з різних точок зору: як перекладачі позиціонують себе між мовою та культурою і беруть участь у процесі посередництва, а також з як перекладачі беруть участь у посередництві через свою підготовку. Це також можна побачити в тому, як навчання перекладацьким процесам і практикам є або може бути навчанням процесам і практикам крос-культурної медіації. Ця публікація має на меті надати можливість дослідити ці питання в різних мовах, культурах і контекстах. Девід Катан досліджує виклики, що стоять перед перекладом як галуззю знань, визнаючи різницю між перекладом і міжкультурною медіацією як способом зближення мови і культури. Він має на меті сприяти визнанню ролі та статусу перекладача як крос-культурного посередника, критикуючи те, як розуміють поняття «посередник». Він стверджує, що популярне розуміння медіації зводиться до простого перекладу, а не до визнання всієї складності значення як культурного контексту і перекладача як вузькоспеціалізованого професіонала, який втручається в складні лінгвістичні та екстралінгвістичні реалії в процесі творення значення. Катан стверджує, що обмеження, які існують у розумінні природи крос-культурного посередництва, можуть призвести до вакууму, в якому з'являються інші варіанти задоволення зростаючих потреб у перекладі та міжкультурному посередництві, маргіналізуючи перекладачів, які вважають своєю сферою діяльності лише передачу мови.

Осьові ознаки глобалізації як фактора, що впливає на перекладацьку діяльність, класично визначаються як поява світового економічного порядку, світового політичного порядку, космополітичної культури та світового військового порядку. [118] Космополітична культура - результат міжкультурних контактів у контексті міграції. В умовах прискорення глобалізації перекладознавство виявляє все більший інтерес до крос-культурних питань. Цей інтерес до різних культур стає ще більш важливим у

контексті зростання популізму виключення, який вбачає в глобалізації головну причину економічної нерівності та позиціонує мігрантів як небажані елементи нового економічного порядку. У цьому випадку, як зазначено в маніфесті Консервативної партії Великої Британії 2015 року, послуги письмового та усного перекладу наголошуються як неприйнятний бар'єр для інтеграції, а художній переклад - як неприйнятне нагадування про існування неприйнятних інших. [83]

Науковці по-різному визначають акт перекладу, але спільним для них є те, що переклад - це процес передачі, заміни, відтворення та трансформації тексту оригіналу в текст перекладу за допомогою щонайменше двох різних мов. [82] По суті, мова є найважливішим елементом процесу перекладу. Тому художній переклад відіграє важливу роль у системі міжкультурної комунікації. Знову ж таки, комунікація - це процес розуміння різних вербальних і невербальних повідомлень від однієї або кількох людей чи тварин до однієї або кількох людей чи тварин. У той час як люди використовують як вербальну, так і невербальну комунікацію, тварини не мають вербальної мови і тому використовують лише невербальну комунікацію. Культура впливає на процес перекладу та комунікації в літературі.

Переклад передусім використовує мову як засіб комунікації. Культура в широкому розумінні охоплює вірування, традиції, погляди, повсякденну поведінку та спосіб життя, етикет, цінності, ритуали та багато іншого, що впливає на людей, які живуть у добре структурованому суспільстві. Сила цього потоку притаманна сучасній культурі. Оскільки культуру і мову неможливо відокремити, вивчення культури стає необхідним. Мова є частиною культури, і навіть мова значною мірою відображає цю культуру. Художній переклад, мова і культура стали взаємопов'язаними і більш міждисциплінарними галузями в контексті глобалізації: розвиток інформаційних технологій (ІТ) зблизив різні типи спільнот, а ІТ-революція перетворилася на всесвітнє явище. Глобалізація означає глибокий характер змін, які вплинули на економіку, культуру і суспільство в усьому світі з кінця ХХ століття. Е.Гідеон визначив глобалізацію

як зміцнення всесвітніх соціальних зв'язків, що пов'язують віддалені культури, коли місцеві події формуються під впливом подій у віддалених місцях і навпаки. Тому гіпотеза про те, що художній переклад є ефективним інструментом міжкультурної комунікації, є правильною. Міжкультурна комунікація - це точка дотику в певному місці, де зустрічаються дві різні культури, тож у крос-культурній комунікації дві різні культури повинні зіткнутися віч-на-віч. [70]

З трьох способів крос-культурної комунікації (вербальної, невербальної та візуальної) вербальна або лінгвістична комунікація вважається ефективним методом такої комунікації. Хоча неможливо розмовляти всіма мовами світу, можна отримати знання багатьох мов і книг завдяки літературному перекладу. Це показує і роз'яснює значення перекладу, про який йде мова, і визначає його ефективне використання для крос-культурної комунікації. Переклад - це не лише мовна, але й культурна комунікація. Тому художній переклад - це акт передачі однієї культури іншій. Художній переклад може відігравати таку ж роль, оскільки різні культури вступають у контакт за допомогою різних засобів, таких як книги, ЗМІ та Інтернет, і потребують *lingua franca* (універсальної мови). Міжкультурна комунікація несе з собою багато викликів, з якими стикаються різні культури та мови. [77]

Як згадувалося у Розділі I, крос-культурна комунікація зазвичай відбувається між двома або більше культурами чи мовами. У цьому типі комунікації одна культура інтерпретується у зв'язку з іншою. Наприклад, британська культура та індійська культура. Наприклад, той, хто хоче зрозуміти британський етикет прийому їжі, повинен порівняти його з індійським етикетом. Іммігранти належать до різних культурних і мовних груп. Тому для спілкування необхідна спільна мова (лінгва франка). Розуміючи інші культури, кожна культура співвідноситься з іншою.

Lingua Franca (LF), за визначенням ЮНЕСКО 1951 року, означає мову, що використовується як засіб спілкування між носіями різних національних мов. Таким чином, *lingua franca* пропонує альтернативу перекладу, чи то в

ситуативному спілкуванні між людьми, які взаємодіють у певному контексті, чи то в інституціоналізованих сферах, таких як наука, дипломатія, бізнес та релігія. Протягом історії людства багато *lingua franca* виникали і занепадали у відповідь на мінливі соціальні, політичні та економічні умови. [71] Деякі з них були змішаними мовами, створеними на перехресті культур торговцями та мігрантами для задоволення своїх практичних потреб. Інші, такі як елліністична грецька, середньовічна арабська, римська латина та перська, були усталеними мовами або діалектами, які вийшли за межі своїх мовних спільнот шляхом заселення або військового завоювання, здобувши нові ресурси для задоволення нових потреб. Є мови, такі як середньовічна латина, класична арабська та санскрит, які, хоча вони століттями використовувалися як сакральні або ерудовані висококультурні інструменти, вважаються майже мертвою *lingua franca*, якою ніхто не розмовляє як рідною мовою. До них належать середньовічна латина, класична арабська та санскрит. Штучні мови, такі як волапик, есперанто та ідо, також були навмисно створені як нейтральні засоби міжкультурної комунікації, але вони мають тенденцію втрачати свою нейтральність і часто зазнають невдачі, коли їх шукають як засіб передачі культурних цінностей, наприклад, перекладів літературних творів. Термін *lingua franca* походить від франкської мови, але, можливо, через його асоціацію з такими словами, як *zona franca* (зона франка) і *foire franca* (вогонь франка), вільне поширення ідей, не залежне від мовних бар'єрів або культурних відмінностей, утопічні мрії стали звичними. Це оманливо, оскільки приховує багато питань влади, пов'язаних з використанням спільної мови. [70]

Lingua franca, можливо, більш елітарна за своєю природою, ніж сам переклад, і впливає на розподіл матеріального та символічного багатства. За винятком мов, нав'язаних силою після військового завоювання, як-от середньовічна арабська, або тих, що не виходять за межі безпосередніх практичних потреб торгівлі, як-от сабірська, великі *lingua franca*, як правило, функціонують на основі попиту, залучаючи нових носіїв і підвищуючи їхній престиж. Надаючи доступ до матеріальних, соціальних і духовних благ, мовні

«франшизи», як правило, створюють елітний клас користувачів, які можуть дозволити собі вивчати мову і користуватися особливими привілеями за рахунок місцевої мовної громадськості. З іншого боку, літературний переклад, як правило, заохочується у випадках «поштовху з боку пропозиції», наприклад, коли купці чи прозеліти виїжджають за кордон у пошуках нових ринків, або коли існує усвідомлена потреба протистояти зазіханням чи монополії домінуючої мови. Приклади включають період Саку в Японії та сучасний Європейський Союз. [71]

Хоча соціологи, які вивчають мову та переклад, вказали на деякі загальні тенденції, взаємозв'язок між перекладом та лінгва франка ще не до кінця досліджений. Наприклад, зрозуміло, що коли *lingua franca* досягає свого піку, тобто центрального і гіперцентрального положення у світовій системі, вона починає використовуватися для міжкультурної комунікації, що високо цінується системою. Таким чином, знання поширюються на периферію її сфери впливу і створюється дисбаланс між імпортом та експортом знань, що призводить до процвітання перекладацької діяльності. Водночас, на піку свого розвитку лінгва франка стає основною мовою спілкування між більш периферійними культурними зонами. З іншого боку, коли нова мова намагається утвердитися як *Lingua Franca* в певному регіоні, вона може намагатися асимілювати існуючі знання і досвід через велику кількість перекладів з попередньої *Lingua Franca*. Міграція елліністичної науки на латинську, сирійську та арабську мови пояснюється саме цим імпульсом. Так само, коли франкомовна мова переживає кризу, втратила свій престиж і перебуває на межі занепаду, переклад може стати способом відновити її авторитет і дати їй нове життя. Вважається, що після падіння Римської імперії, завдяки перекладу християнських священних текстів, латина стала *lingua franca* середньовічної церкви. [75]

Крос-культурний діалог не може існувати без контексту, а акт художнього перекладу формується та обмежується контекстуальними факторами. Потрібні подальші дослідження основної функції або ролі

міжкультурного контексту в художньому перекладі. Переклад завжди передбачає контекстуальні зміни та коригування, і хоча передача традиційних текстових перекладів також є проблематичною, ситуація дещо інша, коли йдеться про контекст. Наявність контексту допомагає прояснити значення, але оскільки переклад передбачає два набори контекстів, ці перекриття дестабілізують створення значення в цільовому тексті і, можливо, призводять до плутанини, двозначності та непорозуміння. Художній переклад здійснюється різними мовами, в різних контекстах і для різних читачів, що спричиняє трансформації, зумовлені різними значеннями, і додає значної складності до загальної практики міжкультурної комунікації. Художній переклад не може виконувати свою функцію без визнання культурного обміну і культурних зв'язків. [58]

Художній переклад акцентує увагу на передачі культурного значення, оскільки в цій ситуації текстове відтворення є крос-культурним і естетично залежним. Одночасно, у поєднанні з цим новим контекстом, в крос-культурну адаптацію впроваджується інша перспектива, щоб уникнути дихотомізації двох наборів контекстів, створених перекладом. Іншими словами, художній переклад стосується не лише одного контексту, а кількох контекстів, деякі з яких можуть бути непомітними або, здавалося б, не заслуговують на увагу. Проте всі вони сприяють відтворенню того чи іншого художнього тексту, що перекладається. Всеосяжний контекст перекладу складається з масиву пов'язаних або взаємопов'язаних контекстів. Перш за все, це історичний контекст, тому вихідний текст все-рівно належить своєму минулому періоду. Під час перекладу таких текстів на цільову мову існування історичного контексту не можна заперечуватися, і перекладач повинен враховувати його. Ж.Дерріда стверджує: «І вже зрозуміло, що навіть у французькій мові речі змінюються від одного контексту до іншого. Більше того в німецькому, англійському та особливо американському контекстах, де те саме слово вже пов'язане з дуже різними конотаціями, інфлексіями та емоційними чи афективними цінностями». [34, с.1] Різні культурні контексти надають значення різним інтерпретаціям.

Зміна контексту створює можливості для інтерпретації і водночас змінює, тонко чи ні, різні аспекти значення та їхнє відношення до мінливого контексту. Різні процеси конструювання та реконструкції значення призводять до формування текстів художнього перекладу.

Ширший соціальний контекст, який домінує і формує реальність художнього перекладу, є не менш актуальним і важливим. Перекладачі розглядають та оцінюють «стратегії трансформації текстів у межах можливостей та обмежень міжособистісного та ширшого соціального контекстів». [68] Художній переклад, таким чином, є результатом безлічі функцій, що визначаються контекстом. Ширший соціальний контекст комунікативної діяльності може бути проаналізований у зв'язку з лінгвістичними та екстралінгвістичними контекстуальними параметрами художнього перекладу. Рецепція художніх перекладів важлива як для меценатів, так і для видавців і перекладачів. Контекст, який впливає на рецепцію, охоплює різноманітні агентства, які є посередниками в рецепції літератури. Множинність точок зору цих агентств на різні аспекти перекладацької діяльності лежить в основі розгляду позалітературних факторів, які диктують сприйняття перекладної літератури. Загалом можна стверджувати, що поганий переклад погіршує сприйняття та ставить під загрозу літературний статус перекладеного тексту. Дж.Р.Краузе зазначає, що «погані переклади», спричинені викривленими та неточними версіями оригінальних текстів, «блокують сприйняття» читачів. [81] Звичайно, такі переклади оригінального тексту можуть бути дуже комерційно успішними, оскільки вони враховують місцеві смаки і є дуже цікавими та вартими прочитання, оскільки цільовому читачеві не потрібно «орієнтуватися» в лабіринті культурних відсилань та алюзій, якими переповнений переклад. З цієї точки зору, брак читабельності, а не точності, здається, повністю охоплює погані переклади, які не передають культурного значення і цінності. Умови сприйняття перекладеного літературного твору визначаються конкретним контекстом. Визначальними факторами є потреби та очікування цільової аудиторії. Певна варіативність

необхідна для адаптації та пристосування до нових контекстів. [81] Художній переклад відтворює тексти з минулого і стає автономним актом, створюючи стійкі тексти, особливо для сьогодення і майбутнього. Так само адаптація розглядає інтертекстуальність як різновид багатогранної творчості, що продукує множинні форми для задоволення мінливих потреб нових читачів і контекстів. Перехід від орієнтації на джерело до орієнтації на ціль у сучасному дослідженні художнього перекладу свідчить про важливість реагування на нові контексти, в яких необхідно задовольняти потреби та очікування цільових читачів. Звичайно, всі оригінальні тексти та переклади пишуться, переписуються та споживаються в різних контекстах. Більше того, цільові читачі, які поділяють міжкультурну систему знань і читання, повинні бути належним чином контекстуалізовані та поміщені в певне соціокультурне середовище, щоб покращити сприйняття перекладу. [117]

Поняття культури є важливим при розгляді впливу художнього перекладу. Культура — це відносно специфічний спосіб життя, що складається з цінностей, вірувань, артефактів, способів дії та спілкування групи людей. Культура також включає мову, спосіб мислення, мистецтво, право, релігію і все інше, створене і розвинене членами соціальної групи. Важливість культури вийшла на перший план з появою антропології, яка спочатку зосередилася на вивченні первісної культури, а тепер включає вивчення «розрізнених мереж всередині міст та інституцій (або міжконтинентальних спільнот мігрантів)». [38, с. 162] Аналіз Мерріам-Вебстер (Merriam-Webster, 2014) вказує на більш соціологічне розуміння культури, яке викликає все більший інтерес: «різновид дисциплінарної уваги до [системної] поведінки, яка дозволяє нам ідентифікувати та розрізняти певні ідеї, проблеми та групи». [92] Однак з розвитком таких дисциплін, як соціологія, культуру почали розуміти як ідеологічну силу, що діє на суспільство, надаючи їй зовсім іншого значення. Таким чином, залежно від прийнятого визначення, культура може бути вираженням досконалості, способом життя, який інші вважають надзвичайно важливим, унікальним або екзотичним, або чимось проблематичним і таким,

чого слід уникати. [99] Вона також може бути формально засвоєною, несвідомо поділюваною або функціонувати як місце конфлікту. Самі антропологи серйозно ставлять під сумнів стару ідею про те, що народи мають «спільну культуру». [38, с. 162]

Культурний переклад вважається одним з найважливіших і найскладніших видів художнього перекладу. Якщо перекладач не має розуміння мови оригіналу на культурній основі, він/вона зіткнеться з труднощами в передачі повного значення культурних патернів у вихідному тексті; Е.Ніда і О.Табер (1982) визначають культурний переклад як «художній переклад, в якому зміст повідомлення певним чином змінюється відповідно до цільової культури та/або додається інформація, яка лінгвістично недоступна у вихідному тексті». [96, с. 199] Перекладати потрібно культуру, а не мову, і що «мова є частиною культури, і тому переклад з однієї мови на іншу може бути зроблений точно тільки зі знанням двох культур, а також структури двох мов». [96, с.431] Г.Турі (1995), академічний новатор у теорії перекладу, також стверджує, що «перекладацьку діяльність слід розглядати як таку, що має культурне значення». Художній переклад передусім відіграє соціальну роль, тобто він має виконувати функції, які суспільство приписує йому через його діяльність, культурні практики та/або продукти, у спосіб, який вважається прийнятним у відповідній сфері діяльності, щоб отримати набір норм для визначення адекватності літературного перекладу. [115] Таким чином, у культурному середовищі маневрування між поведінкою та факторами, що її обмежують, є необхідною умовою для того, щоб бути інтерпретатором культурної трансмісії. На саме пізнання також можуть впливати зміни соціокультурних чинників. У будь-якому випадку, перекладачі, які працюють в різних умовах (наприклад, перекладають різні типи текстів або для різних аудиторій), часто застосовують різні стратегії і, зрештою, отримують суттєво відмінні результати. Художній переклад загальних цінностей або ідей, які поділяє спільнота (про те, що є правильним і неправильним, адекватним і неадекватним) перетворюється у інструкції з виконання, відповідні та

застосовні до конкретних ситуацій, із зазначенням того, що передбачено та заборонено, а також що допускається в певному поведінковому вимірі, і це має величезне значення та постає ключем до успішної крос-культурної комунікації. Культурні відмінності завжди є однією з головних причин проблем перекладу, особливо коли дві мови належать до абсолютно різних середовищ, а також слід згадати про культурну неперекладність. Найважливішими з них є соціокультурні чинники, зокрема місцеві особливості, що впливають з релігії, звичаїв, соціальної та ділової практики, кодексів поведінки та етичних норм. [115]

Перетини культурної пам'яті та літературного перекладу різноманітні, але їхнє вивчення дає важливе розуміння конструктивних і конститутивних аспектів цих двох практик, які взаємопов'язані в часі, мові, культурних і геополітичних кордонах, а також у всіх медіа. Як спосіб перетворення минулого на теперішнє [114], пам'ять є реконструктивним актом, який ніколи не буває байдужим чи деконтекстуалізованим, а є вмотивованим, відібраним і вкоріненим, і має здатність просувати певний порядок денний. Таким чином, очевидно, що вивчення пам'яті дуже схоже на вивчення перекладу, що наближає нас до міжкультурного діалогу між минулим і сьогоденням.

Взаємозв'язок між пам'яттю та перекладом стає ще більш важливим і складним, коли художній переклад безпосередньо пов'язаний з переживанням і повторним використанням минулого. По-перше, міжмовний переклад - це форма пригадування, яка активно переносить особисті спогади про пережитий досвід за межі початкового наративного моменту, поміщаючи їх у нову соціокультурну структуру і роблячи доступними для різних цілей. У ширшому сенсі, художній переклад робить свій внесок у конструювання культурної пам'яті. Те, що відводиться для перекладу, слугує вираженням і сховищем культурних продуктів, а також пов'язаних з ними упереджень та намірів. Більше того, там, де є пам'ять, є і забуття, а художній переклад може функціонувати як важливий механізм навмисної амнезії, контекстуального нехтування та придушення. [33]

Окрім того, що література є медіумом для автобіографічних наративів та свідчень очевидців, вона несе і формує культурну пам'ять у кілька способів. По-перше, літературний канон визнається «системою пам'яті» [15, с.37], яка вибірково запам'ятовує і підтримує літературні традиції певної культури. Таким чином, коли переклад бере участь у міжкультурному переписуванні, реконструкції та руйнуванні канону, він також символічно переплітається з передачею архівних форм пам'яті як форми комунікації через включення, виключення та формування культурної ідентичності. Літературні тексти також стають місцями пам'яті про попередні культурні продукти через механізми інтертекстуальності [84], закарбовуючи і зберігаючи сліди цих продуктів, які можуть бути переписані і змінені через переклад у все більш складних інтертекстуальних мережах [122]. Ретрансляція може функціонувати в цьому інтертекстуальному середовищі як засіб посилення присутності певних артефактів у реципієнта або культурі пам'яті [16], тоді як на ретранслятора може впливати невпевненість, що випливає з особистих спогадів про когось із його попередників [78]. Більше того, культурна пам'ять може бути тематично і стилістично вбудована в романи, поезію, драму, історію та епічну літературу. Переклад маніпулює цими наративами пам'яті на крос-культурному рівні, відтворюючи їхню форму та зміст разом з іншими мнемонічними традиціями та практиками, всупереч їм або через них, стаючи таким чином своєрідним історико-культурним діалогом. Поняття В.Беньяміна про «потойбічне життя тексту» використовується для обговорення ідеї про те, що переклад є необхідною умовою збереження пам'яті в літературі і як літературі. [94] Здатність перекладу нагадувати про минуле матеріалу і переносити його в майбутнє охоплює і виконує більше, ніж міжмовні процеси, такі як крос-культурна підміна жанрів, внутрішньомовні переходи від життєвого досвіду до письма та елементи діалогу між поколіннями; він функціонує як процес зцілення і стійкості перед минулим і майбутнім.

Перекладачі виступають медіаторами між культурами. Як і оригінал, текст перекладу також є культурним семіотичним продуктом. Перекладачі

спеціалізуються на міжкультурній комунікації. Вони знають, як визначити найбільш підходящий засіб для передачі бажаного значення в даному соціокультурному контексті. Переклад - це не лише міст, але й ключ до міжкультурного діалогу. Без художнього перекладу світ був би павутиною конфліктів, забрудненою невіглаством, нерозумінням і, зрештою, страхом перед «іншим». Художній переклад відіграє тут важливу роль, бо він є додатковим запобіжником для умиротворення та покращення світу. Мова - це не лише засіб комунікації. [118] Це також символічний порядок, в якому втілюються ідеї, цінності та соціальні конвенції. Перекласти документ, книгу чи фільм з однієї мови на іншу - це не лише перекласти слова, але й перекласти концепції та спосіб мислення, характерні для цієї цивілізації. Зберігаючи ідентичність культурного терміна, перекладач повинен усвідомлювати, що всю повноту поняття не можна інтегрувати в його специфіку. Наприклад, «терміни, пов'язані з культурою» [99] стосуються різних матеріальних культур (архітектура, одяг, кухня тощо) або певних соціокультурних систем (релігія, ритуали, традиції, звичаї тощо). Такими термінами рясніють як юридичні документи, так і гуманітарні тексти. Професійні перекладачі повинні володіти цими культурними відмінностями, щоб зберегти значення термінів у тексті. Акт перекладу вимагає перекладачів з розвиненим культурним бекграундом (роман, фільм, пісня, історія, політика, мистецтво та культура, переклад веб-сайтів тощо). Художній переклад завжди використовувався для спілкування між людьми з різних культур та різних верств населення. Але переклад не тільки служить цій меті, він також допомагає налагоджувати крос-культурні зв'язки в міжнародному світі. Тому перекладач несе відповідальність за збагачення меседжів і контексту, щоб уможливити перехід з однієї культури в іншу, а також за те, щоб переклад був якісним і доречним. [127] У цьому контексті перекладачів визнають культурними медіаторами, оскільки вони є своєрідними посередниками між культурами. Дійсно, перед перекладачами стоїть складне завдання транскрибувати та адаптувати якомога більше культурної літератури, а також знаходити обхідні шляхи, коли її неможливо перекласти цільовою

мовою. Працівникам культури доводиться брати до уваги соціальні звичаї та норми, національні особливості та інституції, національні звичаї та практики, владні відносини, політику тощо, які певним чином впливають на сам переклад. Тому перекладачі прагнуть будувати важливі мости між двома мовами та зберігати культурне розмаїття. Без перекладу ми б занурилися у світ, сповнений непорозумінь, страху перед «іншим» і конфліктів. [93]

Однак справа не лише в перекладі слів; деякі поняття є специфічними для цивілізацій з їхнім власним способом мислення. Ці терміни, пов'язані з культурою, дуже важко перекладати, оскільки необхідно зберегти їхню ідентичність, маючи на увазі, що для крос-культурної комунікації може виявитися неможливим зберегти цілий концепт. Ці терміни часто ілюструють матеріальну культуру, таку як архітектура, одяг, гастрономія та одиниці виміру, а також різні соціокультурні системи, такі як релігія, звичаї, шкільна та адміністративна системи, політика та армія. [105] Такий зміст поширений у юриспруденції та гуманітарних науках. Культурним посередникам доводиться обирати між чотирма варіантами перекладу всього цього багажу: запозиченням, дослівним перекладом (також відомим як калькування), культурною еквівалентністю та перифразою (також відомим як описовий переклад). Кожен з цих процесів має свої особливості і повинен обиратися відповідно до цільової аудиторії, сфери та стилю тексту. Таким чином, перекладачі стикаються з дилемою, яка часто зустрічається в таких контекстах. Це не що інше, як вибір між перекладом і поясненням. Адже найменша помилка може призвести до непорозумінь і нездатності встановити правильний зв'язок між двома культурами. [85]

Беручи до уваги раніше обговорюване питання «культури», ідею художнього перекладу як форми міжкультурної комунікації можна визначити як «соціальну практику в русі» [99], як дискурсивний конструкт у певному контексті. Зв'язок між культурою або крос-культурною комунікацією і «рухом» також визнається приказкою «культура - це дієслово». [99] Культура і всі культурні відмінності, як стверджується в старому редуccionістському

розумінні культури і міжкультурної комунікації, набувають значення лише в процесі взаємодії та перекладу. Вони не існують наперед, не є вродженими і постійними, вони неминуче виникають у певному контексті і мають бути реалізовані в дискурсі; за словами І.Піллер, «дослідження міжкультурної комунікації повинні бути змістовними, надійними дослідженнями у все більш взаємопов'язаному світі і уникати апріорних визначень культури як соціальної». [99, с. 9] Це обґрунтування базується на початковій ідеї К.Гірца (1973) про те, що культура нерозривно пов'язана з контекстом: «Культура - це не сила, а те, що можна причинно пов'язати з соціальними подіями, поведінкою, інституціями чи процесами: це контекст, в якому вони розуміються, тобто в якому вони детально описуються. Це те, в чому вони можуть бути зрозумілі». [49, с.14] У такому розумінні міжкультурного діалогу «культура» не виключається з міжкультурного діалогу. Навпаки, міжкультурний діалог - це окрема сфера, в якій «культура», включаючи способи життя різних груп (стосовно націй, етнічних груп і різних практичних спільнот), конструюється на місцях. Різні «культури» також можна розглядати як конструкти, які соціальні актори можуть використовувати для (пере)конструювання соціальних категорій і кордонів у міжкультурному діалозі. Дослідження крос-культурної комунікації в основному були зосереджені на непорозуміннях, міжкультурних невдачах, аномії та культурному шоці і часто підкреслюють культурні відмінності. [8] Крім того, багато крос-культурних і транскультурних дискурсів сприймають відмінності в розумінні та поведінці між різними культурами як належне. Аналогічно, В.Хінненкамп попереджає, що «щоразу, коли виникає потреба пояснити відмінності між членами різних лінгвістичних спільнот у глобальному масштабі, розігрується карта культури - чим віддаленішим є географічне та мовне походження, тим більшими є культурні відмінності». [63, с. 176] Однак останніми роками міжкультурні дослідження все більше зосереджуються на тому, як співрозмовники розуміють один одного і як конструюється міжкультурне розуміння в процесі художнього перекладу. [24] Зараз крос-культурну комунікацію часто досліджують з постструктуралістської

точки зору, яка є динамічною, критичною, соціально сконструйованою, діалогічною та екологічною. Такі мислителі, як С.Канагараджа, нещодавно виступили за прийняття космополітичного, а не міжкультурного дискурсу, який є невід'ємною частиною глобального громадянства і наголошує на універсальних або спільних цінностях. Цей космополітичний поворот вимагає нових і складних рамок, які не обов'язково відповідають традиційному культуроцентричному погляду на комунікацію. Однією з найскладніших проблем сьогодення є суперечність між традиційними поглядами на міжкультурну комунікацію, що ґрунтуються на жорстких, монолітних культурних концепціях, і постмодерністськими, космополітичними поглядами, які наголошують на «різноманітних і складних культурних концепціях». [10, с. 234] Художній переклад як крос-культурна комунікація сьогодні є дуже популярною галуззю дослідження, але він також загрожує популістськими припущеннями, які часто описують як «мислення старої культури». У випадку художнього перекладу рішення про те, коли і як застосовувати «культурний фільтр» у процесі перекладу, повинні ґрунтуватися на якісній етнографії, а не на дискурсивному аналізі, який спирається на детальний мікро- і макроконтекстний аналіз. [10]

Багато науковців зверталися до цього питання і підкреслювали, що перекладачі повинні бути не лише двомовними, але й бікультурними. Це означає, що перекладачі повинні мати глибокі знання як вихідної, так і цільової культури, щоб адаптувати текст до культури, в якій він передається. Культури є плюралістичними, і одна культурна група не є вищою за іншу. Через цей плюралізм текст, швидше за все, отримає іншу реакцію, якщо одержувач належить до іншої культури. Щоб досягти такого ж ефекту, як і в оригінальній культурі, перекладачі повинні розуміти культурні референції та конотації і адаптувати їх до цільової аудиторії. [98]

У основі художнього перекладу лежить спроба передати культурні знання, без яких художній переклад не може виконати свою функцію. Тому слід повторити, що акт перекладу художнього тексту повинен бути обов'язково

пов'язаний з культурним виміром тексту. Необхідно визнати брак знань цільової аудиторії про культуру оригіналу, і було б безвідповідально вдавати, що не існує відсутніх ланок і прогалин; за словами Б.Хатіма, «крос-культурні непорозуміння» зазвичай спричинені «розривом комунікації». [58, с. 157] Безперечно, що комунікаційні розриви спричинені культурними відмінностями та конотаціями. Якщо цільові читачі не розуміють культурних смислів більш менш одразу, їхнє сприйняття художнього перекладу буде серйозно ускладнене. Смыслотворення, закладене в контексті різних міжкультурних зустрічей, є фундаментальним для того, як культурні значення відтворюються в перекладі. У контексті художнього перекладу культура неминуче опосередковується, що призводить до привласнення, а отже, до акультурації та асиміляції. [58]

Втручання та маніпуляції, які складають цей процес міжкультурного переписування, можна пом'якшити та інтегрувати в цільову культуру за допомогою коригувань та перестановок, які відображають усвідомлення перекладачем культурних відмінностей. Все це свідчить про те, що робота перекладача - це робота крос-культурного комунікатора, і що посередництво та апропріація є невід'ємними частинами художнього перекладу, які сприяють покращенню комунікації. За словами Е.Дж.Ліддікоата, посередницька роль перекладача «...виходить за межі вираження значення за допомогою мови і передбачає необхідність передати значення, яке присутнє в тексті, але імпліцитно виражене через контекст». [88, с. 355] Іншими словами, те, що імпліцитно виражено в тексті оригіналу, має бути інтерпретоване перекладачем, щоб бути експліцитно вираженим у тексті перекладу. Посередництво відбувається у специфічних міжкультурних контекстах, де комунікація підлягає явній та маніпулятивній інтерпретації та виконанню. Художній переклад коливається між імпліцитним і експліцитним, між включенням і виключенням закінчень.

Поняття культурної медіації вперше з'явилося у праці С.Бохнера «Людина-медіатор і культурна ідентичність» [73] , де культурний посередник

розглядається як щось більше, ніж просто перекладач. У цій книзі використовується термін «культурний медіатор». Детальне визначення дає Р. Тафт, який зазначає: «Культурний медіатор — це той, хто сприяє комунікації, розумінню і дії між окремими особами і групами з різними мовами і культурами. Роль посередника виконується шляхом інтерпретації висловлювань, намірів, сприйняття та очікувань кожної культурної групи для іншої, тобто шляхом комунікації та балансування між ними. Для того, щоб будувати мости в цьому сенсі, медіатори повинні бути здатними до певної міри брати участь в обох культурах». [113, с. 12] Іншими словами, медіатор повинен бути до певної міри мультикультурним, а культурний медіатор, в свою чергу, повинен мати глибоку міжкультурну чутливість і вміти переключатися між культурами та мовами.

Перекладачі фактично беруть участь у процесі передачі значення, сконструйованого в межах мовної культури, іншій спільноті, яка не поділяє цю мовну культуру. У цьому сенсі перекладач розглядається як крос-культурний посередник, який перетинає мовні та культурні кордони. Вважається, що посередництво є складовою процесу творення сенсу, в якому перекладач надає сенсу, щоб зробити його зрозумілим для інших. Згідно з А.Ліддікоат, «Медіацію слід розуміти як міжособистісну діяльність, зосереджену на інтерпретації та вираженні смислу, що відбувається у сфері комунікації між автором і читачем». [88, с. 359]

Перекладач має бути не лише лінгвістом, який аналізує всі основні структури оригінального тексту, але й культурологом, який вивчає соціальний контекст, в якому писав автор, і намагається повернутися до нього. Когнітивні відмінності між двома мовами, що виникають через відмінності в соціальному та культурному середовищі, необхідно досліджувати, оскільки їх ігнорування може суттєво поставити під загрозу успіх комунікації. Відтворення тексту для аудиторії, яку автор не міг собі уявити, залучає перекладача до різних видів посередницької діяльності. На найпростішому рівні перекладач доносить до

читача слова автора. Але перекладач також передає читачеві культурну призму автора, що часто є складнішим завданням, ніж передача мови. [88]

Згідно з А.Ліддікоат, медіація може відбуватися на двох рівнях для себе та для іншого. Посередництво є необхідним процесом, особливо коли культура автора відрізняється від культури перекладача. Це перший процес інтерпретації, який перекладач повинен здійснити, щоб співвіднести себе з культурним фоном автора. На цьому етапі перекладач вважається привілейованим читачем, оскільки він повинен критично інтерпретувати авторський текст. Це означає розвиток культурної обізнаності, а також лінгвістичної обізнаності як центрального елементу перекладу. Це є передумовою для інтерпретації іноземних культур для нових культурних груп. Посередництво для інших означає культурну інтерпретацію значення текстів для інших людей, які не мають такого ж культурного походження. Воно включає три різні стратегії: розширення/пояснення, заміну та переформатування. Розширення - це втручання в текст з метою надання додаткової інформації про культурне походження автора. Інформація, яка є імпліцитною в культурі автора, робиться експліцитною у спосіб, який може бути легко зрозумілим читачеві. Заміщення - це друга стратегія посередництва, яка поміщає рамки культури реципієнта в культуру автора та уможливорює інтерпретацію. [88]

Художній переклад як крос-культурна комунікація є одночасно процесом переписування та реконтекстуалізації, ці два феномени, в свою чергу, поєднуються в рамках міжкультурного діалогу. Переклад неминуче призводить до своєї реконтекстуалізації іноземних ідей та практик, що означає їх інтерпретацію в іншому культурному контексті. Під час рецепції відбувається крос-культурний діалог та взаємодія, і Венуті окреслює різні функції реконтекстуалізації у зв'язку з цим процесом. Це створення різних реляційних мереж, визнання інтертекстуальності, прийняття іншого контексту через переклад і всередині нього, і який за допомогою іншорідного контексту опосередковується просуванням та маркетинговими стратегіями. [121, с. 30]

Зміна ситуації реценції передбачає неминучість певних змін. Реконтекстуалізація наративів, по суті, мотивована сприйняттям різних комунікативних функцій ситуації. Різні ситуації реценції, що виникають внаслідок цього, вимагають посередництва перекладу по відношенню до літературного ринку. Оскільки цільова аудиторія художнього перекладу часто відрізняється від цільової аудиторії оригінального твору, передати ту функцію, яку мав на увазі перекладач, не складає особливих труднощів, але можуть виникнути проблеми з передачею тієї функції, яка була закладена в оригіналі. Коли переклад споживається в місцевому контексті, цільовому читачеві надається можливість інтерпретувати та зрозуміти оригінальний твір. А.Ліддікоата стверджує, що «посередництво є фундаментальним актом інтерпретації». [88, с. 354] Точніше буде сказати, що посередництво ґрунтується на інтерпретації та підтримується нею. Як посередник, перекладач стоїть між читачем і автором, переписує текст для іншої аудиторії, ніж уявляв собі автор, і не поділяє мову, знання, припущення тощо, які автор створив про читача, якого уявляв собі в тексті. [88, с. 356] Це свідчить про те, що переписування є культурно вбудованим, принаймні частково, у середовище, яке ініціює культурне переписування. Частина оригінального тексту, які не можуть бути поширені або тиражовані, потребують крос-культурної обробки. Створений таким чином новий культурний контекст є прямим наслідком художнього перекладу і створює інтерпретаційні структури для переорієнтації на різні групи читачів. Художній переклад створює текст, який контекстуалізується і переписується відповідно до цільової аудиторії.

Деконтекстуалізація означає необхідність ігнорувати попередній контекст, пов'язаний з вихідним текстом. Іноді це робиться для того, щоб уникнути обмежень, з якими стикаються перекладачі, намагаючись «перенести» культурний матеріал з вихідного тексту. Коли процес перекладу стає надто відчуженим і некомунікабельним, виникає потреба в реконтекстуалізації. Це означає, що контекст авторського вихідного тексту замінюється контекстом, наданим перекладачем і відтвореним для цільового

тексту замість безпосереднього контексту вихідного тексту. Коли ця безпосередність втрачається, «нерівномірний переклад» стає більш загальним терміном для позначення цього поняття. [124, с. 1] Однак реконтекстуалізація не означає повної заміни наративу, тобто заміни первинного контексту на первинний цільовий контекст; скоріше, можуть з'явитися контексти, похідні від реконтекстуалізації. Оскільки чуже може бути непомітним, існуючі конвенції та норми, пов'язані зі звичним у цільовій мові та культурі, вимагають реконтекстуалізації та впливають на неї. Це може призвести до реконтекстуалізації вихідного тексту в його власному культурному середовищі. Також слід враховувати, що контекст джерела може бути багатограним і ситуативно залежним, а культурні та політичні умови і практики цільової системи можуть визначати і створювати певні діапазони значень, які можна інтерпретувати і розумно розшифровувати, оскільки вони можуть спрощувати або повторювати особливості джерела. Це слід брати до уваги. Іншими словами, створення вихідного тексту і відтворення цільового тексту контекстуалізуються дещо по-різному. Однак, хоча еквівалентність у строгому сенсі є складним завданням, динамічна еквівалентність у цілісному розумінні є потужним інструментом комунікації. [124]

Перекладачі повинні бути професійно підготовленими, щоб усунути бар'єри, які перешкоджають комунікації через мовні та культурні бар'єри. [17] Комунікація не може відбутися, якщо повідомлення не передається і не розуміється тим, хто його передає. Таке розуміння може бути досягнуте лише тоді, коли інформація, що міститься в мовній одиниці, відповідає фоновим знанням про факти, викладені в повідомленні. Ніхто не може розшифрувати повідомлення, закодоване мовою, яка не є його рідною. Підкреслюючи центральну роль перекладача в процесі комунікації [18], Е.Саїд зазначає, що посередник це той, хто виконує певні дії для того, щоб зробити комунікацію можливою [103]. Автор визначає перекладача як посередника, який сприяє комунікативним процесам. Специфічна роль перекладача як медіатора полягає в тому, що він виступає посередником між двома культурами і намагається

примирити відмінності, які можуть стати перешкодою для комунікації. З вищесказаного зрозуміло, що перекладачі часто виявляють відмінності між двома культурами, з якими вони контактують, щоб полегшити комунікацію та адаптуватися до цих відмінностей. Той самий автор цитується в [20], що «перекладачі повинні належним чином передавати та адаптувати повідомлення в різних культурах». [103] Це означає, що перекладач повинен мати глибокі знання про культуру, з якою він контактує, щоб мати можливість передати певну культурну інформацію з вихідного тексту цільовому читачеві, навіть якщо це означає адаптацію культурної реальності вихідного тексту, яка недоступна цільовому читачеві, до реальності, яка може мати подібний ефект на читача перекладеного тексту.

Фундаментальні проблеми виникають у розумінні соціального, економічного, політичного та культурного контексту та в осмисленні більш семантичних аспектів. Як і у випадку з іноземними художніми текстами, історичні, політичні та інші культурні посилення завжди важливі, і читачі цільової культури навряд чи повністю зрозуміють ці поняття. Розглядаючи культурну значущість у художньому перекладі, необхідно враховувати, якою мірою перекладачеві доводиться пояснювати або заповнювати такі прогалини в знаннях. Очевидно, що іноземні тексти можуть містити історичні та культурні алюзії, які можуть викликати плутанину та заважати процесу комунікації. Ці алюзії можуть викликати так званий «культурний шок» [24]. Культурний шок визначається як «емоційна реакція на дезорієнтацію, що виникає при зануренні в чужу культуру і позбавленні звичних орієнтирів» [52]. Безсумнівно, що зіткнення з «культурними особливостями» в будь-якій формі спілкування може викликати певну незручність. Відповідальність перекладача полягає в тому, щоб забезпечити вільний потік інформації, або усуваючи «нерівності» шляхом адаптації, або мінімізуючи їхній вплив за допомогою пояснювального тексту. Крос-культурне посередництво перекладача проявляється в необхідності узгодження культурно значущих термінів і семантичних розривів між мовами. Тут важливо розуміти, що мається на увазі під «ладнати» і «добре

справлятися». Обговорюючи культурні терміни, перекладачі повинні прагнути до того, щоб процес комунікації був успішним. Робота перекладача може вважатися успішною лише тоді, коли існує тісна відповідність між текстами оригіналу та перекладу. Меседж мовою перекладу має бути якомога ближчим до різних елементів оригінального тексту. Тому в крос-культурній комунікації перекладач намагається усунути мовні та культурні відмінності, щоб полегшити процес спілкування. [53]

Художній переклад не лише передає смислове значення, але й відтворює багато літературних особливостей. Відтворення літературної цінності та естетичного досвіду оригінального тексту серйозно ускладнюється літературною неперекладністю. Літературна неперекладність завжди загрожує завадити успіху діалогу через численні обмеження, які значно обмежують комунікативні можливості перекладу. Переклад - це передача оригінального повідомлення цільовому читачеві, і коли ця спроба виявляється невдалою, комунікація переривається. Художній переклад має на меті зафіксувати і передати багатошарові, взаємопов'язані знання і почуття про іншу ситуацію або спільноту. Визнання цієї внутрішньої і всеосяжної функції як центральної суперечить природі художнього перекладу. З точки зору комунікації, художній переклад має на меті розробку витончених форм для кращого спілкування та передачі ідей і почуттів, а також надання ситуативних підказок, щоб викликати відповідну реакцію як у читачів оригіналу, так і у цільових читачів. У цьому контексті міжкультурна адаптація завжди необхідна для того, щоб передати міжкультурний вимір, який є фундаментальною особливістю художнього перекладу, у відповідний до контексту спосіб. [44]

Переклад пов'язаний із ситуаціями довготривалого витіснення, коли смисли стають крихкими та вразливими. Переклади літератури передають досвід людей, які живуть у різних культурах, але при читанні літератури з різних культур значення може стати неоднозначним, а комунікація - розірваною. По-перше, комунікація - це про доступність, а доступність є важливим фактором прийнятності. Важливо, що передавати і як передавати, і

перекладач не може точно знати, що передавати, не розуміючи наміру автора. Однак, незважаючи на зусилля перекладача, спрямовані на відображення наміру автора, існує мало гарантій того, що він зможе його розпізнати. Це ускладнює весь процес комунікації, бо часто нерозумно приписувати автору твору єдиний, послідовний виклад думки. Дійсно, це не тільки нерозумно, але й часто неможливо з достатнім ступенем достовірності встановити точний намір автора. Як відомо, хибне припущення про авторську інтенцію суперечить комунікативній реальності літератури, яка визначається діалогічним і поліфонічним нарративним дискурсом. Необхідно поставити під сумнів, чи існує інтерпретація передбачуваного повідомлення. У будь-якому випадку, хороша комунікація неможлива без приділення достатньої уваги тому, як сприймається інформація. Це особливо актуально, коли доводиться долати мовні та культурні бар'єри. Іншими словами, комунікація не може відбутися, якщо передається лише частина оригінального тексту. [68] Зрозумілість - важливий аспект комунікації, але далеко не єдиний аспект художнього перекладу. Зрозуміло, що художніх перекладачів цікавить не лише семантична інформація, але й поетичні особливості. Для відтворення стилістичних особливостей оригінального тексту в художньому перекладі необхідна комунікативна основа для вираження відносної повноти значення. Досі семантична зрозумілість залишалася головною комунікативною проблемою, але в художньому перекладі виникають як культурні, так і літературні протиріччя, які ставлять під сумнів гіпотезу гомогенності. Зрозумілість і незвідність культурного значення ставить перекладача, який прагне примирити й збалансувати ці конкуруючі вимоги, в небезпечну ситуацію. Однак, може бути створена дихотомія «або-або»: через необхідність, комунікація іноді віддає перевагу редукціонізму «заради прагматичного ефекту». [95, с. 18] Насправді ця дихотомія є хибною. Комбінований семантичний і комунікативний переклад виправляє надмірне спрощення процесу перекладу. Багато факторів можна віднести до складності художнього перекладу з точки зору спілкування. Ньюмарк говорить про «акт балансування» перекладача, який бере до уваги такі фактори, як автор, читач,

норми та культура мови перекладу, а у випадку художнього перекладу - літературну традицію. [95] Художній переклад є фундаментальним актом крос-культурної комунікації, і його успіх залежить від збалансованої схеми, яка розкриває всі аспекти культурного значення. Художній переклад покликаний служити певній меті, явній чи прихованій. Тому функції перекладу визначаються пріоритетами відповідно до потреб перекладача. «Комунікативний переклад часто відповідає за передачу багатьох ідей і відкриттів у культуру. [95, с.19] Художній переклад може бути потужною політичною чи ідеологічною зброєю, за допомогою якої перекладач передає певні переконання та цінності, вибираючи відповідні вихідні тексти, якими різноманітно маніпулюють у процесі перекладу.

Те, як буде передано переклад, залежить від відношення перекладача до самого тексту. Немає сумнівів, що переклад піддається інтерпретації та маніпуляціям. За словами Е.Ніда, в контексті художнього перекладу комунікація включає кодування і декодування. [96, с. 310] Для того, щоб декодувати закодоване, читач повинен бути активним. Переклад - це питання «зручності» для спілкування людей, оскільки «коди двох мов ніколи не бувають однаковими». [96] У цьому сенсі перекладацькі коди повинні бути сформульовані таким чином, щоб цільовий читач міг легко розшифрувати їхнє значення. Якщо саме кодування вимагає інтерпретації, то акт перекодування цільовою мовою залежить від ставлення перекладача. Емоції перекладача також можуть бути залучені до процесу перекодування. Що стосується ставлення, то для розпізнавання дуже важливо розрізняти, коли перекладач не бере участі в процесі розпізнавання, а коли бере. Резонансна емпатія та результативна взаємодія є показниками успішної крос-культурної комунікації.

Художній переклад є результатом асинхронного перекодування і, залежно від часової дистанції, різні чинники, зокрема емоційні, можуть відігравати різну роль у формуванні остаточного перекладу. У певному сенсі інтерпретовані знаки трансформуються в лінгвістичні та культурні знаки та вирази, вибір яких відображає вподобання та виконавські рішення перекладача.

Знаки, представлені у вихідному тексті, вимагають інтерпретаційних зусиль і комунікативної компетентності, оскільки обрані знаки можуть відображати задум автора або перекладача. Процес художнього перекладу можна краще зрозуміти, якщо розглянути, як функціонує сама літературна комунікація. [112]

Художній переклад не обмежується семантичними ідеями. Інтуїтивна природа художнього перекладу означає, що якщо зосередитися виключно на передачі смислової інформації, існує ризик втрати естетичної привабливості оригінального тексту. Семантична двозначність у художньому перекладі є не менш проблематичною, ніж естетична. Часто точною передачею формальних особливостей тексту оригіналу нехтують на користь смислової точності. Однак художній переклад не можна відокремлювати від літературної неперекладності, під якою розуміється вся сукупність смислів, у тому числі культурно-естетичного змісту. Естетичний вимір, включаючи його норми, цінності, якості та конотації, також має бути переданий цільовому читачеві. Звичайно, літературна незворотність повинна мати велике значення для того, щоб відрізнити художній переклад від інших видів перекладу. У цьому випадку конотації слів, пов'язані з вихідним текстом, є частиною суті літературної комунікації і повинні бути ретельно відтворені в перекладі, щоб не зменшити і не зіпсувати естетичне задоволення від читання перекладеного тексту. Правильно розуміючи відмінності в літературній комунікації, перекладачі можуть знайти способи втілення перекладу в життя, які можуть бути естетично та культурно прийнятними. [96]

Мова виражає явища, яким культура надає значення. Тому не всі культури надають значення всім явищам, і одне й те саме явище може мати різне значення в різних культурах. Переклад відбувається не лише між двома (або більше) різними мовними системами, але й неминує між двома (або більше) культурними системами, або, як каже Умберто Еко, для перекладача дуже важливо враховувати культурне тло тексту: «Переклад - це не лише перемикання між двома мовами, а й перемикання між двома культурами та двома енциклопедіями. Перекладач повинен враховувати не лише мовні

правила, але й культурні особливості в найширшому сенсі». [36, с. 162] Комунікація і культура нероздільні, і знання культури є необхідним, оскільки переклад як міжкультурну комунікацію слід розглядати як динамічний процес, в якому культурні змінні мають важливий вплив. Культура створює розуміння та усвідомлення і визначає не тільки те, які знання набуваються, але й те, як ці знання набуваються. Причина, чому перекладачам необхідно знати або здобувати знання про взаємозв'язок між мовою, культурою та комунікацією перед початком перекладу, полягає в тому, що культури не тільки по-різному виражають ідеї, але й по-різному формують концепції та тексти. Комунікація і культура взаємопов'язані, оскільки кожна епоха, кожна цивілізація і кожна культура має свої власні уявлення про комунікацію, так само як і вся соціальна взаємодія між людьми є культурно обумовленим і постійно змінюваним процесом. Зі зміною культур змінюється і комунікація та її передача. [36]

Художні переклади часто позначені культурними відсиланнями та алюзіями, які можуть підштовхнути переклад до межі неперекладності та створити труднощі в міжкультурній комунікації, але вони також мають тенденцію до ще більшого ускладнення розуміння. Однак, якщо перекладач художнього твору вирішить видобувати сенс лише з незначного на перший погляд матеріалу, ігноруючи весь контекст, результат може бути негативним. Посилання та цитати ніколи не бувають зайвими, від них залежить ефективна літературна комунікація. Як первинний, так і цільовий читач володіють інструментами декодування, які ускладнюють комуникативне завдання цільового читача в ситуаціях художнього перекладу. Різні мовні та культурні контексти часто мають різні референтні функції. Однак існують межі для перекладу зі збереженням цілісності референційності вихідного тексту. [30] Перекладачам все ще доводиться шукати способи відтворення множинності референцій. Можуть виникнути проблеми зі способом передачі меседжу. Якщо він підкреслений, то вказує на орієнтацію на джерело; якщо не підкреслений, то на орієнтацію на ціль. Однак, навіть якщо обрано цільову орієнтацію, не можна ігнорувати процес референції. Зрозуміло, що переклад не може передати все і

не може включати всі референції. Коли дослівна передача референцій та алюзій не вдається, пошук перекладачем функціональної еквівалентності видається примирливою альтернативою. Базуючись на побудові динамічної комунікативної функції, художній переклад може використовувати низку взаємопов'язаних стратегій для відтворення впливу вихідного тексту на цільового читача. [24]

Питання полягає в тому, чи перекладач якимось чином спілкується з автором оригіналу, живим чи мертвим, чи він просто продовжує читати та інтерпретувати оригінальний текст. Насправді, деякі культурні референції та алюзії здаються позбавленими змісту і тому вважаються неважливими або менш релевантними. Референтність крос-культурної комунікації не піддається простим інтерпретаціям. Коли йдеться про художній переклад і написання оригінального тексту, питання залишається відкритим: що слід передавати. Добре відомо, що художній переклад є референційно складним. Якщо перекладачі перестраховуються, результат може бути прісним і естетично непривабливим. Успішний художній переклад ґрунтується на ідеї сміливої уяви та стилістичної авантюри. Водночас розмаїття алюзій необхідне для ідентифікації та розрізнення тонких або буденних метафор і яскравих або переконливих метафор. З іншого боку, інтерпретаційне ставлення до алюзій та натяків також необхідне, коли алюзії та натяки сприймаються як такі, що не мають естетичної цінності або значення. При традиційному перекладі метафор часто спостерігається їх природне коригування, модифікація, спотворення або зміна. У цьому передбачуваному процесі відтворення, який вимагає певної гнучкості та адаптивності для читабельності, часто виникають різні форми деформації, що свідчить про творчий аспект художнього перекладу. [28]

Іншим важливим показником міжкультурної комунікації є зв'язок між значенням та інтертекстуальністю в художньому перекладі, де значення відсилає до інших текстів у вихідній культурі. Після референції та алюзії, інтертекстуальність становить великий виклик у перекладі з точки зору передачі того, що має на увазі у вихідному тексті. З огляду на культурні та

історичні відмінності, інтертекстуальна нестабільність, пов'язана з читанням, посилюється не лише актом перекладу, але й процесом переписування, коли автори читають і переписують інші тексти та вплітають їх у вихідний текст, що виникає в результаті інтертекстуального переписування. На думку Л.Венуті, інтертекстуальність - це ключ до створення та сприйняття перекладу. «Однак інтертекстуальність у більшості іноземних мов майже неможливо перекласти повністю або точно. Як наслідок, вони часто замінюються схожими, але в кінцевому підсумку різними інтертекстуальними зв'язками в мові перекладу». [122, с. 157] Це, безсумнівно, неминуча, але доброякісна реконфігурація для забезпечення доступу до комунікації. У багатовимірному полі перекладачі мають справу лише з символами, які відсилають до інших символів. Іноді інші символи представляють інші тексти, і завдання перекладача полягає в тому, щоб допомогти цільовому читачеві розпізнати контекстуальність художнього перекладу.

Встановити аналогічну інтертекстуальність у цільовому тексті завжди непросто, і важко уникнути втрати інтертекстуальності та дисфункціональності; Л.Венуті пропонує «рішення», але одразу ж відкидає його, кажучи: «Перекладачі можуть компенсувати втрату інтертекстуальності, використовуючи підтексти. Вони можуть покладатися на текстові допоміжні засоби. Це може бути корисним для відновлення іншомовного культурного контексту та увиразнення культурного значення і мовних основ інтертекстуальних зв'язків. Однак з такими доповненнями робота перекладача перестає бути перекладом і перетворюється на інтерпретацію». [122, с. 159] Зрозуміло, що паратекстуальний підхід в літературознавстві не є ідеальним способом вирішення проблеми інтертекстуальних зв'язків у вихідному тексті. Занепокоєння Венуті цілком виправдані і ставлять під сумнів ідентичність перекладу. Однак, якщо доповнення зроблені економно і обережно, лише через перефразування, переклад не обов'язково стане інтерпретацією. Не все в оригінальному тексті буде передано повністю, але важливі частини будуть донесені до цільового читача.

Один з аспектів алюзій, цитування та інтертекстуальності полягає в тому, що перекладач повинен вирішити, чи використовувати слова «передати» або «повідомити» для опису того, як переклад буде представлений і сприйнятий. У перекладознавстві ці два терміни іноді використовують для позначення передачі знань через мовні та культурні кордони, але між ними існують тонкі відмінності. Цю різницю слід враховувати при розгляді перекладу як форми комунікації. Наприклад, вважається, що переклад має те саме значення, що й оригінальний текст [54], і наголошується джерело, тобто передача меседжу з мови-джерела на мову перекладу, включаючи його референційні та прагматичні ефекти, і в цьому сенсі він схожий на передачу та доставку. Комунікація, з іншого боку, передбачає перенесення або передачу, що є менш простим і вимагає більш свідомих зусиль. Тому вона вимагає певної форми або ступеня посередництва, головною метою якого є нібито забезпечення прийому. [54] Вона є відносно цілеспрямованою і наголошує на таргетованості, намагаючись забезпечити, щоб повідомлення досягло цільової аудиторії в певний спосіб. Навіть якщо щось повідомляється, не обов'язково робити це з акцентом на комунікативній ефективності, щоб полегшити розуміння. Це відображено в аргументі Ньюмарка про те, що комунікативний переклад може бути надмірно мотивований перекладачами, які прагнуть «досягти певного ефекту». [95, с. 167] Не дивно, що наміри автора та комунікативні наміри перекладача не завжди збігаються. Перекладач спілкується двічі: спочатку з вихідним текстом, а потім з цільовим читачем. Більше того, ця комунікація має тенденцію до інтерпретації, щоб узгодити перекладений текст з контекстуальним розумінням дійсності.

Крос-культурна комунікація не може обмежуватися діалогом «віч-на-віч» [53, с.182], адже це означало б виключити її зі сфери обговорення переклад письмових текстів. Однак, окрім питання перекладу, таке обмеження в будь-якому випадку неприйнятне, за винятком випадків, коли цього вимагають конкретні дослідницькі завдання. Це пов'язано з тим, що міжкультурна комунікація відображає ще один важливий аспект створення та інтерпретації

текстів (тут ми беремо цей термін у найширшому сенсі, включаючи мовні та позамовні системи символів). У цьому контексті також згадується «контекстуалізація». Вимір крос-культурної комунікації, який має справу з текстовими та інтертекстуальними явищами, має вирішальне значення для предмета перекладу. [53]

Тому одним з аспектів текстуальності є щільна фактура та інтертекстуальність текстів. Інший аспект пов'язаний з його місцем у суспільстві. Коли приймається як незаперечний факт, що кожен текст продукується в певному соціальному контексті, все одно залишаються питання про структуру тексту. Адже не може бути тексту без інтерпретації. Виробництво тексту відбувається за схемами, які частково визначаються певними інтерпретаційними практиками. Умберто Еко висловив цю ідею як модель можливих читачів, яких автор повинен передбачити (1979). Однак кожен текст має потенціал бути поширеним на різні соціальні реалії в часі та просторі. Адже «значення тексту виходить за межі його автора не тільки іноді, але й завжди». [46, с. 296] Тому текст як смислове ціле завжди співконструюється через акт інтерпретації. Тексти відкривають світ смислу, який з'являється лише в процесі інтерпретації. Інтерпретація, з іншого боку, відбувається в межах певних традицій, які допускають лише певні можливості і виключають інші. Традицію не слід сприймати як внутрішню сутність, адже в традиції завжди присутній елемент свободи і самої історії. Навіть найчистіші традиції не можуть бути збережені інерцією того, що колись існувало. Їх треба утверджувати, визнавати і плекати. [46, с. 282] Не кожна традиція нав'язує своїм мешканцям унікальний і незмінний горизонт. Адже кожен горизонт «не є просто постійною передумовою, а радше ми самі створюємо його, розуміючи традицію, беручи участь в її оцінці і, таким чином, самі визначаючи її». [46, с. 293] Тому те, що ми знаходимо в культурі, не є єдиним замкнутим горизонтом, а множинністю горизонтів, в межах яких і з якими ми рухаємося. [46, с. 303]

Постійна трансформація бачення особливо важлива для концепції перекладу як крос-культурного комунікативного акту. З одного боку, це

відкриває багато нового про інтерпретаційну діяльність перекладачів і природу такого роду присвоєння смислу. З іншого боку, вона підтверджує важливу роль перекладу в культурних змінах з іншої перспективи. Інтерпретація завжди відбувається в межах особистого горизонту перекладача. Звичайно, це не означає, що тільки особистість перекладача може пояснити його. Горизонт людини не перебуває під її повним контролем, на нього завжди впливають соціально-історичні та культурні сили. Г.Гадамер визначав горизонт у термінах упередження, за його словами, упередження - це помилка, яка не завжди може бути виправдана і тому обов'язково спотворює реальність. [46] Насправді, історичність нашого існування означає, що упередження є, в дуже реальному сенсі, першою орієнтацією всієї нашої здатності до досвіду. Упередження - це упередження, з якими ми відкриваємо світ. Вони є лише умовами, в яких ми щось відчуваємо - умовами, в яких те, з чим ми стикаємося, щось нам говорить. Той факт, що горизонти постійно змінюються, насправді означає, що «ми повинні постійно перевіряти всі наші упередження». [46, с. 305] Отже, можливість розуміння базується не лише на наборі пресупозицій, але й на переформуванні цих пресупозицій. На думку Г.Гадамера, важлива частина цієї переробки відбувається у зустрічі з минулим і не менш важливою є зустріч з різними сучасними культурами.

Висновок до Розділу III:

Переклад — це засіб спілкування між різними світоглядами та культурним досвідом, з'єднаними комунікаційною інфраструктурою, яка забезпечує потік знань та інформації. Одним із способів сприяння глобальній комунікації є художній переклад. Ефективність перекладу є головною проблемою, яка нерозривно пов'язана з тим, чи вдасться донести видатні літературні твори до цільового читача. Це значною мірою залежить від якості комунікації та включає більше, ніж семантичний переклад, оскільки передача художнього значення через переклад має бути центральною. Соціально-

політичний вимір неможливо відокремити від різниці та різноманітності, властивих практиці перекладу. На відміну від інших видів перекладу, поетика відіграє визначну роль у художньому перекладі в крос-культурному контексті, і передача естетичного задоволення та естетичного смаку є важливою. Невідповідність одного контексту з іншим призводить до форми реконтекстуалізації. Викорінення та зміщення, спричинені перекладом, викликають занепокоєння, а контекстуалізація з боку перекладача може допомогти розташувати текст у певному історичному моменті, забезпечуючи основу чи структуру для інтерпретації.

Крос-культурний діалог не може існувати без контексту, а акт художнього перекладу формується та обмежується контекстуальними факторами. Потрібні подальші дослідження основної функції або ролі міжкультурного контексту в художньому перекладі. Художній переклад акцентує увагу на передачі культурного значення, оскільки в цій ситуації текстове відтворення є крос-культурним і естетично залежним. Одночасно, у поєднанні з цим новим контекстом, в крос-культурну адаптацію впроваджується інша перспектива, щоб уникнути дихотомізації двох наборів контекстів, створених перекладом.

Художній переклад відіграє життєво важливу роль у тому, щоб зробити культуру універсальною та загальною. Він діє як міст для спілкування всіма мовами, особливо тими, що схожі одна на одну, враховуючи їхні мовні особливості та культурні звичаї в усіх частинах світу. Таким чином, він об'єднує всі одиниці світу в глобальну мережу. Крім того, переклад припускає існування кордонів між різними культурами, і перекладач, швидше за все, усвідомлює ці кордони та неминучість їх перетину. Без культурної подібності та універсальності люди різних культур не зможуть спілкуватися один з одним, і переклад буде неможливим. Говорячи про дві мови, які мають бути перекладені еквівалентно, перекладачі повинні передавати однакові прагматичні та взаємопов'язані значення.

Крос-культурне посередництво перекладача проявляється в необхідності досягнення згоди щодо культурно релевантних термінів, семантичних розривів між мовами тощо. Тут важливо розуміти, що мається на увазі під словами «домовитися» або «успішно впоратися з чимось». Обговорюючи культурні терміни, перекладачі повинні прагнути зробити процес комунікації успішним. Перекладач може вважатися успішним лише тоді, коли між текстами оригіналу та перекладу існує тісна згода.

ВИСНОВКИ

Здійснене дослідження дає підстави для наступних висновків:

1. У дослідженні було виконано аналіз ключових аспектів крос-культурної комунікації. Вивчення крос-культурної комунікації стосується вивчення спілкування, яке включає, принаймні частково, відмінності в культурних спільнотах. Йдеться про набуття необхідних знань і динамічних навичок для належного й ефективного управління такими відмінностями. Це також розвиток творчого мислення, щоб дивитися на речі під різними кутами без жорсткого упередження.
2. Крос-культурна комунікація існує, коли фактори приналежності до культурної спільноти (наприклад, культурні цінності) впливають на процес спілкування. Її часто називають процесом символічного обміну між представниками різних культур у їхніх спробах створити спільні фактори в певному контексті. У процесі символічного обміну виводяться наміри та формуються культурні інтерпретації.
3. Крос-культурна комунікація визначається як процес символічного обміну, за допомогою якого індивіди з двох (або більше) різних культурних спільнот намагаються обговорити спільні значення в інтерактивній ситуації всередині вбудованої суспільної системи. Основні характеристики цього визначення включають такі поняття: символічний обмін, процес, різні культурні спільноти, узгодження спільних значень, інтерактивна ситуація та вбудована суспільна система.
4. Поняття «крос-культурна комунікація» з'явилося в 1950-х роках, а його тлумачення можна знайти в книгах Е. Холла «Німа мова» (1959) і «Культура як комунікація» (1954). Дослідник розумів комунікацію як «ідеальну мету, до якої повинна прагнути людина, щоб якнайкраще і найефективніше адаптуватися до зовнішнього світу» [63]. Слід зазначити, що спочатку для пояснення крос-культурної комунікації використовувалося класичне уявлення про культуру як більш-менш стійку систему усвідомлених і неусвідомлених правил, норм, цінностей,

структур і об'єктів, що складають культуру нації або суспільства. У цьому випадку мова йде переважно про стереотипи в розумінні представників різних культур. Пізніше Е. Холл у своїй книзі «Поза культурою» (1976) [64] заявив, що, на його думку, міжкультурна комунікація має певні виміри, і саме ці культурні виміри пов'язують народи і нації та визначають специфіку кожної культури.

5. Було виявлено характерні риси художнього перекладу як складової культури. Художній переклад має значний вплив на цільову культуру, і в той же час цільова культура не перестає перешкоджати процесу художнього перекладу. Вважається, що «для перекладу завжди існує контекст, з якого народжується текст і історія, з якої він взятий». [107, с.11] Художній переклад ніколи не буває вільним від обмежень цільового культурного контексту. Різні аспекти художнього перекладу - культурні, інституційні, естетичні, лінгвістичні - накладають свої обмеження на художній переклад та його перекладачів. Важко знайти підхід, який був би достатньо всеосяжним, щоб розглядати всі ці аспекти з цілісної перспективи. Той факт, що більшість художніх перекладів відбувається в глобальному контексті, є одним із базових припущень при аналізі того, що в порівняльному літературознавстві називають світовою літературою. Оскільки наявність перекладної літератури в одній культурній сфері є показником її зв'язків з іншими культурними сферами, можна стверджувати, що художній переклад сам по собі підриває жорстке поняття національної літератури.
6. Художній переклад часто мотивується як динамікою локальних чинників, а також динамікою глобального простору культурного обміну. Обидва ці контексти накладають свої обмеження на мешканців цього простору, літературних перекладачів. Бути перекладачем означає не тільки займати передову позицію у своїй галузі культурного виробництва, але й у міжкультурному просторі. Художній переклад не лише передає смислове значення, але й відтворює багато літературних особливостей.

Відтворення літературної цінності та естетичного досвіду оригінального тексту серйозно ускладнюється літературною неперекладністю. Літературна неперекладність завжди загрожує завадити успіху діалогу через численні обмеження, які значно обмежують комунікативні можливості перекладу. Переклад - це передача оригінального повідомлення цільовому читачеві, і коли ця спроба виявляється невдалою, комунікація переривається. Художній переклад має на меті зафіксувати і передати багатозарові, взаємопов'язані знання і почуття про іншу культуру.

7. Виконане дослідження дозволило розглянути специфіку художнього перекладу в контексті крос-культурної комунікації і роль перекладача як «культурного медіатора». Художній переклад акцентує увагу на передачі культурного значення, оскільки в цій ситуації текстове відтворення є крос-культурним і естетично залежним. Одночасно, у поєднанні з цим новим контекстом, в крос-культурну адаптацію впроваджується інша перспектива, щоб уникнути дихотомізації двох наборів контекстів, створених перекладом. Іншими словами, художній переклад стосується не лише одного контексту, а кількох контекстів, деякі з яких можуть бути непомітними або, здавалося б, не заслуговують на увагу. Проте всі вони сприяють відтворенню того чи іншого художнього тексту, що перекладається.
8. Художній переклад є формою крос-культурної комунікації та самостійним культурним явищем для розуміння культурної ідентичності. Переклад - це інтерпретація вихідного тексту в іншому культурному контексті. У випадку перекладу художніх текстів домінуючою функцією є культурна функція. Якщо художній переклад є культурно еквівалентним, реципієнт отримує відповідну інформацію про іншу культуру. У будь-якій етнічній спільноті мовна система дозволяє ідентифікувати, розпізнавати і розкривати культурні особливості, отримані від іншої культури. А оскільки культура розвивається в

напрямку співпраці на основі культурної комунікації, то мова як один з її елементів є засобом взаємодії. Категорії та поняття, що використовуються в одній мові, є специфічними для цієї мови і можуть не відповідати відповідним елементам іншої мови.

9. Ефективність крос-культурної комунікації, що відображається в процесі розуміння художнього тексту іноземною мовою, передбачає значний ступінь культурної еквівалентності в перекладі. Згідно з сучасними поглядами, однією з найважливіших вимог до художнього перекладу є більш ретельний підхід до об'єкта перекладу і відтворення його як художнього твору з точки зору змісту, єдності форми і національної або індивідуальної автентичності. У зв'язку з цим якісний художній переклад вимагає знання традицій, звичаїв, літератури, культури, стереотипів та історії країни походження. При перекладі художніх текстів важливо розуміти зміст і підтекст твору та вміти передати смислове багатство і стилістичні особливості оригінального тексту.
10. Контекстність перекладу відображається через текстову медіацію перекладача, тож він відіграє особливу роль у процесі літературної комунікації між оригінальним авторським твором та кінцевим цільовим читачем тексту. Переклад передусім використовує культуру як засіб комунікації, в широкому розумінні — це вірування, традиції, погляди, повсякденну поведінку та спосіб життя, етикет, цінності, ритуали та багато іншого, що впливає на людей, які живуть у добре структурованому суспільстві.
11. Роль перекладача полягає в тому, щоб переосмислити повідомлення, змінити те, що виражено в оригінальному тексті або промові, мовою автора або оратора, не змінюючи ідеї, або перенести інформацію з одного культурного контексту в інший. Це головна причина, чому перекладачі є медіаторами, завдання яких - полегшити процес міжкультурної комунікації. Культурну медіацію перекладача слід також розуміти як міжособистісну діяльність, зосереджену на інтерпретації та вираженні

смыслу, що відбувається в комунікативному просторі між автором і читачем.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Захарчук Н. В. Особливості міжкультурної комунікації у світлі сучасних лінгвістичних досліджень [Електронний ресурс] / Н. В. Захарчук, Л. М. Конопляник // Гуманітарна освіта у технічних вищих навчальних закладах : зб. наук. пр. / Нац. авіац. ун-т. – Київ, 2013. - Вип. 27. - С. 368-375. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gotvnz_2013_27_42 (Дата звернення: 01.11.2022).
2. Кучмій О. П. Міжкультурні комунікації: структура і динаміка процесів [Електронний ресурс] / О. П. Кучмій // Культура народів Причорномор'я. – 2003. – No 37. – С. 52-55. – Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/73775> (Дата звернення: 22.10.2022).
3. Максимович О. Міжкультурна комунікація як предмет міждисциплінарного теоретизування. Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. «Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи». 2017. Випуск 39. С. 85–90.
4. М'язова І.Ю. Особливості тлумачення поняття «міжкультурна комунікація» / І. Ю. М'язова // Філософські проблеми гуманітарних наук. — 2006. — No8. — С. 108–113.
5. М'язова І.Ю. Міжкультурна комунікація: зміст, сутність та особливості прояву (соціально-філософський аналіз) : автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. філос. наук : спец. 09.00.03 «Соціальна філософія та філософія історії». К., 2008. 18 с.
6. Штепуляк, О.С. (2016): Міжкультурні аспекти перекладу та їх роль у фаховій підготовці майбутніх перекладачів. Молодий вчений, No4.1(31.1). с. 110-113.
7. Щербина В. Комунікація в контексті діалогу культур [Електронний ресурс] / В. Щербина // Культурологічна думка : щоріч. наук. пр. / Нац. акад. мистецтв України, Ін-т культурології. – Київ, 2009. - No 1. - С. 80-

86. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Kultdum_2009_1_13 (Дата звернення: 22.10.2022)
8. Agar, M. *The Intercultural Frame*, International Journal of Intercultural Relations 18(2): 221–237, 1994.
 9. Andrews, R. *The Problem with Poetry*, Buckingham & Bristol, PA: Open University Press, 1991.
 10. Atkinson, D. *Language learning in mind-body-world: A sociocognitive approach to second language acquisition*. Language Teaching, 2013.
 11. Baker, M. *Towards a Methodology for Investigating the Style of a Literary Translator*, Target 12(2): 241–266, 2000.
 12. Barker G. *Cross-Cultural Perspectives on Intercultural Communication Competence*. Journal of Intercultural Communication Research– P. 13–30, 2016.
 13. Bassnett S., Lefevere A. *Introduction. Proust's Grandmother and the Thousand and One Nights: The Cultural Turn in Translation Studies*, 1990.
 14. Bassnett S. *Translation, History & Culture*. London/New York: Routledge, 1990.
 15. Bloom, H. *The Western Canon. Creative Education*, Vol.3, New York: River Head Books, 1994.
 16. Brownlie, S. *Mapping Memory in Translation*, Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2016.
 17. Boase-Beier J., Fawcett A., Wilson P. *Literary Translation: Redrawing the Boundaries*. New York: Palgrave Macmillan, 2014
 18. Bosman, J. *A French Sensation Finds a U.S. Publisher*, The New York Times, 10 October 2006.
 19. Bosseaux, C. *How Does It Feel? Point of View in Translation*. Amsterdam and New York: Rodopi, 2007
 20. Bourdieu, P. *Outline of a Theory of Practice*. Cambridge/New York: Cambridge University Press, 1997.

21. Braden, Gordon, R. M. *Cummings, and Stuart Gillespie. The Oxford History of Literary Translation in English. Vol. 2: 1550-1660.* Oxford: Oxford University Press, 2015.
22. Brems, E., Meylaerts R., van Doorslaer L. *A Discipline Looking Back and Looking Forward. An Introduction.* Target 24:1, 1–14, 2012.
23. Briguglia, C. *Comparing Two Polysystems: The cases of Spanish and Catalan versions of Andrea Camilleri's Il Cane De Terracotta,* in F.M. Federici (ed.) *Translating Dialects and Languages of Minorities,* Berne: Peter Lang, 109–125, 2011.
24. Buhrig, K., House, J., Thijs, J. *Translational Action and Intercultural Communication* (1st ed.). Routledge, 2014.
25. Cadera, S.M. *Literary retranslation in context: a historical, social and cultural perspective.* Oxford and New York, 2016.
26. Canagarajah, A.S. *Translingual Practice: Global Englishes and cosmopolitan relations,* Abingdon & New York: Routledge, 2013.
27. Carbaugh, D. (Ed.). *Cultural Communication and Intercultural Contact* (1st ed.). Routledge, 1991.
28. Castoriadis, C. *The Imaginary Institution of Society* (tr. K. Blamey). Cambridge: Polity Press, 1987.
29. Chatman, S. *Coming to Terms. The Rhetoric of Narrative in Fiction and Film.* Ithaca and London: Cornell University Press, 1990.
30. Clouet, R. *Intercultural language learning: Cultural mediation within the curriculum of translation and interpreting studies,* 147-168, 2008.
31. Culler, J. *Presupposition and Intertextuality.* MLN 91(6), 1380-1396, 1976.
32. D'haen, T. *The Routledge Concise History of World Literature.* London and New York: Routledge, 2012.
33. Damrosch, D. *What Is World Literature?* Princeton: Princeton University Press, 2003.
34. Derrida, J. *Letter to a Japanese Friend* (trans. David B. Allison). Evanston, IL: Northwestern University Press, P. 1–8, 1988.

35. Dixon, P., Bortolussi, M. *Literary communication: effects of reader-narrator cooperation*. *Poetics* 23, 405–430, 1996.
36. Eco, U. *The Role of the Reader*. Bloomington: Indiana University Press, 1979.
37. Ellis, R. (2008). *The Study of Second Language Acquisition*. Oxford: Oxford University Press.
38. Erikson, T.H., Sivert Nielson F. *A History of Anthropology*, London: Pluto Press, 2001.
39. Even-Zohar, I. *The Position of Translated Literature within the Literary Polysystem*. *The Translation Studies Reader*. London/New York: Routledge, 192–197, 2000.
40. Federici, F.M. *Dialects, Idiolects, Sociolects: Translation problems or creative stimuli?*, in F.M. Federici (ed.) *Translating Dialects and Languages of Minorities*, Berne: Peter Lang, 1–20, 2011.
41. Flotow, L. and Farahzad F. (eds) *Translating Women: Other voices and new horizons*, London: Routledge, 2017.
42. Flynn, P. *Skopos Theory: An ethnographic enquiry*, *Perspectives: Studies in Translatology* 12(4): 270–285, 2004.
43. Fock, H., M. de Haan and Lhotová A. *Comparative Income of Literary Translators in Europe*, Brussels: CEATL, 2008.
44. France, R., Haynes K. (eds.) *The Oxford history of literary translation in English*, Vol. 4: 1790–1900, 2006.
45. Frow, J. *Intertextuality and Ontology*. *Intertextuality: theories and practices*. Manchester: Manchester University Press, P. 44-55, 1990.
46. Gadamer, H. G. *Truth and Method*. London: Continuum, 2004.
47. Garrett, J.E. *Hans-Georg Gadamer on 'Fusion of Horizons'*. *Man and World* 11(3-4), 392-400, 1978.
48. Gauvin, L. *Letters from an Other*. Toronto: Women's Press, 1989.
49. Geertz, C. *The Interpretation of Cultures*. London: Fontana Press, 1993.
50. Gentzler, E. *Contemporary Translation Studies*. London: Routledge, 1993.

51. Gillespie, S., Hopkins D., (eds.) *The Oxford History of Literary Translation in English*. Vol. 3. Oxford: Oxford Univ. Press, 2009.
52. Gonzales, L., and Zantjer, R. *Translation as a user-localization practice*. Techn. Commun. 62, 271–284, 2015.
53. Gudykunst W.B., Mody B. (eds) *Handbook of International and Intercultural Communication*. California: Sage Publications, 179-182, 2002.
54. Gutt, E.A. *Translation and Relevance: Cognition and context*, Oxford: Blackwell, 1991.
55. Hall, E.T. *The Silent Language*, New York: Anchor Books, 1990.
56. Hall, E.T., *Beyond Culture*. Anchor Press Garden City, New York ,1976.
57. Harris, R. *Language, Saussure and Wittgenstein: How to Play Games with Words*. London/New York: Routledge. 1988.
58. Hatim, B., Mason, I. *The Translator As Communicator* (1st ed.). Routledge, 1996.
59. Hatim, B. *Communication Across Cultures: Translation Theory and Contrastive Text Linguistics*. Exeter: University of Exeter Press, 1997.
60. Heilbron, J. *Towards a Sociology of Translation: Book Translation as a Cultural World-System*. European Journal of Social Theory 2:4, 429–444, 1999.
61. Hermans, T. *Translation in Systems. Descriptive and Systemic Approaches Explained*. Manchester: St. Jerome Publishing, 1999.
62. Hermans, T. *Cross-cultural Translation Studies as Thick Translation*. Bulletin of SOAS 66(3), 380-389, 2003.
63. Hinnenkamp, V. *Interkulturelle Kommunikation. [Intercultural Communication.]* (Studienbibliographien Sprachwissenschaft 11), 156 pp, 1994.
64. Holierhoek, J. *De memoires van een moordenaar. Les bienveillantes vertaald*, Filter 15:4, 3–11, 2008.
65. Holliday, A., Hyde, M., Kullman, J. *Intercultural Communication: An advanced resource book for students* (4th ed.). Routledge, 2021.

- 66.Honig, E. (ed.) *The Poet's Other Voice: Conversations on literary translation*, Amherst: University of Massachusetts Press, 1985.
- 67.House, J. *Translation as Communication across Languages and Cultures* (1st ed.). Routledge, 2015.
- 68.Hua, Z. *Exploring Intercultural Communication: Language in Action* (2nd ed.). Routledge, 2018.
- 69.Israel, H. *Religious Transactions in Colonial South India: Language, translation, and the making of Protestant identity*, Basingstoke & New York: Palgrave Macmillan, 2011.
- 70.Jackson, J. (Ed.). *The Routledge Handbook of Language and Intercultural Communication* (2nd ed.). Routledge, 2020.
- 71.Jenks, C. (2005) *Culture*, London: Routledge.
- 72.Kakutani, M. *Unrepentant and Telling of Horrors Untellable*. The New York Times, 24 February 2009.
- 73.Katan, D. *Translating cultures: An Introduction for translators, interpreters and mediators*. Manchester: St Jerome, 2004.
- 74.Katan, D. *Translation as Intercultural Communication. The Routledge Companion to Translation Studies*. London and New York: Routledgepp 74-92, 2008.
- 75.Katan, D. *Translating the "Literary" in Literary Translation in Practice*, *Lingue e Linguaggi* 14: 7–29, 2015.
- 76.Kershaw, A., Saldanha G. *Introduction: Global landscapes of translation*, *Translation Studies* 6(2): 135–149, 2013.
- 77.Kim, M. & Ebesu H., Amy S. *Intercultural Communication in the Global Village: How to Understand "The Other"*. *Journal of Intercultural Communication Research*, 36:3, 223-235, 2007.
- 78.Koskinen, K. *Shared Culture? Reflections on recent trends in Translation Studies*. *Target* 16(1), 143-156, 2004.
- 79.Koster, C. *The Translator in between Texts: On the Textual Presence of the Translator as an Issue in the Methodology of Comparative Translation*

- Description*. Translation Studies. Perspectives on an Emerging Discipline. Cambridge: Cambridge University Press, 24–37. 2002.
80. Koster, C., Bakker M., K. van Leuven-Zwart. *Shifts of Translation*. *Encyclopedia of Translation Studies*, 2nd revised edition. London and New York: Routledge, 269–274, 2008.
81. Krause, J. R. *Translation and the reception and influence of latin american literature in the United States*. Dissertation, Vanderbilt University, 2010.
82. Kroeber, A.L., Kluckhohn C. *Culture: A Critical Review of Concepts and Definitions*. Cambridge Mass: Peabody Museum, 1952.
83. Kuper, A. *Culture: The Anthropologists' Account*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1999.
84. Lachmann, R. *Memory and Literature*, Minneapolis: University of Minnesota Press, 1997.
85. Landers, C.E. *Literary Translation: a Practical Guide*, Clevedon/Inglaterra: Multilingual Matters, 2001, 214 pp.
86. Leech, G., M. Short. *Style in Fiction. A Linguistic Introduction to English Fictional Prose*, 2nd edition. London: Pearson Longman, 2007.
87. Lefevere, A., *Translation, Rewriting and Manipulation of Literary Fame*. London: Rotledge, 1993.
88. Liddicoata, A. J. *Intercultural mediation, intercultural communication and translation*. *Perspect. Stud. Translatol.* 24, 354–364, 2015.
89. Luo, X. *Ideology and Literary Translation*. *Perspect. Stud. Transl. Theory Pract.* 13, 178–187, 2005.
90. Massardier-Kenney, F. *Toward a rethinking of retranslation*. *Transl. Rev.* 92, 73–85, 2015.
91. McLeod, S. *Unconscious mind*, 2015. Режим доступа: at www.simplypsychology.org/unconscious-mind.html (Дата зверення: 12.09.2022)
92. Merriam-Webster (2014) *2014 Word of the Year: Culture: Here's what this year's top look-ups say about us*. Режим доступа: [www. merriam-](http://www.merriam-)

- webster.com/words-at-play/2014-word-of-the-year (Дата зверення: 20.11.2022)
93. Milton, J. *Translation and Popular Culture*, in L. D’Hulst and J. Milton (eds) *Reconstructing Cultural Memory: Translation, script, literacy*, Amsterdam & Atlanta: Rodopi, 97–109, 2000.
94. Nakayama, T. K., & Halualani, R. T. *The Handbook of Critical Intercultural Communication*. Wiley-Blackwell, 2010.
95. Newmark, P. *Communicative and Semantic Translation*. *Babel* 23, 163–180, 1977.
96. Nida, E. A. *Communication and translation*. *Bible Transl.* 23, 309–316, 1972.
97. Nord, C. *Loyalty Revisited: Bible translation as a case in point*, in A. Pym (ed.) *The Return to Ethics*, Special issue of *The Translator* 7(2): 185–202, 2001.
98. O’Sullivan, E. *Narratology Meets Translation Studies, or, The Voice of the Translator in Children’s Literature*. *Meta* 48:1–2, 197–207, 2003.
99. Piller, I. *Intercultural Communication: A Critical Introduction*. Edinburgh University Press, 2011.
100. Ramos Pinto, S. *How Important Is the Way You Say It? A discussion on the translation of linguistic varieties*, *Target* 21(2): 289–307, 2009.
101. Rouhiainen, T. *Free Indirect Discourse in the Translation into Finnish: The Case of D.H. Lawrence’s Women in Love*, *Target* 12:1, 109–126, 2000.
102. Ryle, G. *Thinking and Reflecting*. *Collected Papers vol. 2*. London/New York: Routledge, 479-493, 2009.
103. Said, E.W. *Traveling Theory*, in *The World, the Text, and the Critic*, Cambridge, MA: Harvard University Press, 226–247, 1983.
104. Schleiermacher, F. *On the Different Methods of Translating*. *Western Translation Theory: From Herodotus to Nietzsche*, 2nd edition. Manchester: St. Jerome Publishing, 225–237, 2002.

105. Schäffner, C., & Adab, B. J. *Translation as intercultural communication - Contact as conflict. Translation as intercultural communication*. Amsterdam; Philadelphia: J. Benjamins, 1997.
106. Shavit, Z. *Poetics of Children's Literature*. Athens, Georgia: University of Georgia Press, 1986.
107. Simon, S. *Gender in Translation. Cultural Identity and the Politics of Transmission*. London and New York: Routledge, 1996.
108. Snell-Hornby, M. *The Turns of Translation Studies*. Amsterdam and Philadelphia: John Benjamins, 2006.
109. Spivak, G.C. *Translation as Culture*, in P. St-Pierre and P.C. Kar (eds) *In Translation: Reflections, refractions, transformations*, New Delhi: Pencraft, 238–250; Amsterdam: John Benjamins, 263–276, 2007.
110. Steiner, G. *George Steiner: A Reader*. Harmondsworth: Penguin, 1984.
111. Sternberg, R.J. and T.I. Lubart. *The Concept of Creativity: Prospects and paradigms*, in R.J. Sternberg (ed.) *Handbook of Creativity*, Cambridge: Cambridge University Press, 3–15, 1999.
112. Sun, Y. *Literary Translation and Communication*. *Front. Commun.* 7:1073773, 2002.
113. Taft, R. *The Role and Personality of the Mediator*. In S. Bochner (Ed.), *The Mediating Person: Bridges between Cultures*. (pp. 53-88). Cambridge, MA: Schenkman, 1981.
114. Terdiman, R. *Present Past: Modernity and the Memory Crisis*, Ithaca, NY: Cornell University Press, 1993.
115. Toury, G. *Descriptive Translation Studies and Beyond*. Amsterdam and Philadelphia: John Benjamins, 1995.
116. Trager G. L. Ednard T. H. *Culture and Communication: A Model and an Analysis. Explorations Studies in Culture and a Communication*, 1954, 137-149.

117. Tsui, C.S. *The authenticity in 'adaptation': a theoretical perspective from translation studies*. Translation, Adaptation and Transformation. London and New York, Bloomsbury Publishing, 2012.
118. Turner, B., & Holton, R. (Eds.). *The Routledge International Handbook of Globalization Studies*: Second edition (2nd ed.). Routledge, 2015.
119. Tymoczko, M. *Why Literary Translation is a Good Model for Translation Theory and Practice*, in J. Boase-Beier, A. Fawcett and P. Wilson (eds) *Literary Translation: Redrawing the boundaries*, London: Palgrave Macmillan, 11–31, 2014.
120. Venuti, L. *The Scandal of Translation. Towards an Ethics of Difference*. London and New York: Routledge, 1998.
121. Venuti, L. *Adaptation, Translation, Culture*. *J. Vis. Cult.* 6, 25–44, 2007.
122. Venuti, L. *Translation, intertextuality, interpretation*. *Rom. Stud.* 27, 157–173, 2009.
123. Vertovec, S. *Super-diversity and Its Implications*, *Ethnic and Racial Studies* 30(6), 2007.
124. Vinay, J. P., & Darbelnet, J. *Comparative Stylistics of French and English: A Methodology for Translation* (p. 342). Amsterdam/Philadelphia, PA: John Benjamins Publishing Company, 1995.
125. Watzlawick, P., Bavelas, J.B. and Jackson, D.D. *Pragmatics of Human Communication, A Study of Interactional Patterns, Pathologies, and Paradoxes*. WW Norton & Company, New York, 1967.
126. Weissbort, D. *Translation – Theory and Practice: A Historical Reader*, Oxford: Oxford University Press, 2006.
127. Wolf, M. and A. Fukari (eds) *Constructing a Sociology of Translation*, Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins, 2007.
128. Wright, C. *Literary Translation*, London & New York: Routledge, 2016.